

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 5.7.2023
SWD(2023) 826 final

KOMISSIION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA

Oikeusvaltiota koskeva vuosikertomus 2023
Luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa

Oheisasiakirja asiakirjaan

**KOMISSIION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN
KOMITEALLE**

Oikeusvaltiota koskeva vuosikertomus 2023

Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa

{COM(2023) 800 final} - {SWD(2023) 801 final} - {SWD(2023) 802 final} -
{SWD(2023) 803 final} - {SWD(2023) 804 final} - {SWD(2023) 805 final} -
{SWD(2023) 806 final} - {SWD(2023) 807 final} - {SWD(2023) 808 final} -
{SWD(2023) 809 final} - {SWD(2023) 810 final} - {SWD(2023) 811 final} -
{SWD(2023) 812 final} - {SWD(2023) 813 final} - {SWD(2023) 814 final} -
{SWD(2023) 815 final} - {SWD(2023) 816 final} - {SWD(2023) 817 final} -
{SWD(2023) 818 final} - {SWD(2023) 819 final} - {SWD(2023) 820 final} -
{SWD(2023) 821 final} - {SWD(2023) 822 final} - {SWD(2023) 823 final} -
{SWD(2023) 824 final} - {SWD(2023) 825 final} - {SWD(2023) 827 final}

TIIVISTELMÄ

Suomen oikeuslaitosta pidetään edelleen hyvin riippumattomana. Tuomioistuinvirasto jatkaa työtään aloitteiden kehittämiseksi ja tuomioistuimissa tehtävän työn tukemiseksi erityisesti laajentamalla toimintaansa, järjestämällä kokouksia ja osallistumalla erilaisiin hankkeisiin. Oikeusministeriön perustama työryhmä ehdotti perustuslain muuttamista oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamiseksi, ja näiden ehdotusten seuranta varten perustettiin uusi työryhmä. Valtioneuvosto antoi marraskuussa 2022 ensimmäistä kertaa eduskunnalle selonteon oikeudenhoidosta. Kuten selonteossa todettiin, oikeuslaitoksen resursseja on lisätty, mutta rakenteellisia puutteita on edelleen. Tuomioistuinvirasto on saanut lisärahoitusta asianhallintajärjestelmien kehittämiseen.

Asiantuntijat ja yritysjohtajat pitävät Suomea yhtenä maailman vähiten korruptoituneista maista. Suurin osa kansallisessa korruptionvastaisessa strategiassa ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelmassa esitetyistä toimista on aloitettu. Parhaillaan valmistellaan vaikutusvallan kauppaamista koskevaa ehdotusluonnosta, jolla pyritään edelleen vahvistamaan korruption liittyviä rikosoikeudellisia puitteita, ja päätös lahjontaa koskevan lainsäädännön tarkistamisesta on vireillä. Oikeusministeriö on analysoinut ministerivastuita koskevan oikeudellisen kehyksen. Avoimuusrekisterilaki tulee voimaan 1. tammikuuta 2024. Eduskunta ei saanut päätökseen keskusteluja ministerien pyörövi-ilmion rajoittamista koskevasta ehdotuksesta ennen vaalikauden päättymistä. Vaikka virkamiehet ja ylimmät johtohenkilöt kuuluvat käytäntöjen soveltamisalaan, ministerit eivät vieläkään kuulu sen piiriin. Valtioneuvosto esitti ehdotuksen vaali- ja puolerahoitusta koskevan lainsäädännön avoimuuden lisäämiseksi.

Toimittajien ja media-alan ammattilaisten toimintaympäristö on Suomessa yleisesti ottaen vapaa ja suojattu. Media-alan sääntelyviranomaisia tai Yleisradiota koskevaa sääntelyä ei ole muutettu. Lehdistön eettisiä sääntöjä tarkistetaan parhaillaan, ja Suomen Julkisen sanan neuvoston resursseja on vahvistettu, koska journalistista etiikkaa koskevien valitusten määrä on kasvussa. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista varten nimetty työryhmä esitti ehdotuksen lain kiireelliseksi uudistamiseksi rikosoikeudelliseen menettelyyn liittyviä asiakirjoja koskevien poikkeuksien selkeyttämiseksi. Ehdotusta ei kuitenkaan vielä hyväksytty eduskunnan toimikauden päättymisen vuoksi. Työryhmän odotetaan raportoivan kokonaisuudistuksesta loppusyksystä 2023. Valtioneuvosto on valmistellut lainsäädäntöuudistuksia, joilla puututaan toimittajiin kohdistuvaan verkkohäirintään.

Marraskuussa 2022 julkaistiin uusi opas perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista lainsäädännön valmistelussa. Yleisesti ottaen sidosryhmien osallistuminen lainsäädäntöprosessiin on edelleen merkityksellistä, ja joistakin ristiriitaisuuksista on raportoitu. Valmiuslakiin hyväksyttiin kohdennettu muutos, ja kattavampi uudistus on vielä kesken. Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltajakoa selkeyttävä laki on tullut voimaan. Eduskunta hyväksyi tarkistuksia kansalaisjärjestöjen rahoitusmallin parantamiseksi.

SUOSITUKSET

Oikeusvaltiota koskevan vuosikertomuksen 2022 suositusten osalta Suomi on kaiken kaikkiaan

- noudattanut kaikilta osin suositusta jatkaa Tuomioistuinviraston aloitteiden kehittämistä tuomioistuinten työn tukemiseksi;
- edistynyt jonkin verran suosituksessa jatkaa korruptiontorjuntaa koskevien rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamista erityisesti antamalla vaikutusvallan kauppaamista koskevaa lainsäädäntöä;
- edistynyt merkittävästi suosituksessa jatkaa toimia uuden kansallisen korruptionvastaisen strategian ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelman täytäntöönpanemiseksi muun muassa aloittamalla kaikkien suunniteltujen toimenpiteiden täytäntöönpanon;
- edistynyt jonkin verran suosituksessa jatkaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

Tämän perusteella ja ottaen huomioon muun tarkastelujaksolla tapahtuneen kehityksen Suomelle suositellaan, että se

- jatkaa tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskevan kertomuksen jatkotoimia, mukaan lukien lautamiesten nimitysuudistus, ottaen huomioon oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevat eurooppalaiset normit;
- antaa lainsäädäntöä vaikutusvallalla käytävästä kaupasta ja pyrkii edistämään hanketta ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistamiseksi;
- vahvistaa ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavaa lahjomattomuus- ja vastuuvollisuuskehystä hyväksymällä heitä koskevat käytännesäännöt;
- edistyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamisessa, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

I. OIKEUSLAITOS

Suomen oikeuslaitoksen muodostavat yleiset tuomioistuimet eli 20 käräjäoikeutta, viisi hovioikeutta ja korkein oikeus (KKO), sekä hallintotuomioistuimet eli kuusi alueellista hallinto-oikeutta ja korkein hallinto-oikeus (KHO). Erityistuomioistuinta on kolme¹. Riippumaton Tuomioistuinvirasto huolehtii tuomioistuinten hallinnosta, kuten määrärahoista, toimitiloista ja tietojärjestelmistä². Riippumaton tuomarinvalintalautakunta³ valmistelee tuomareiden virkanimityksiä koskevat esitykset valtioneuvostolle. Korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus sen sijaan laativat tuomarinimityksiä koskevat esityksensä itse⁴. Tuomarit nimittää virkaan tasavallan presidentti⁵. Syyttäjälaitos on riippumaton valtion viranomainen⁶. Sitä johtaa valtakunnansyyttäjä, jonka presidentti nimittää oikeusministeriön esityksestä ja joka voidaan erottaa tehtävästään tai pidättää virantoimituksesta valtioneuvoston päätöksellä⁷. Suomen Asianajajaliitto⁸ on riippumaton yhteisö, joka valvoo asianajajien ammatillista toimintaa⁹. Kurinpitomenettelyt asianajajia vastaan¹⁰ hoitaa valvontalautakunta, joka on Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimiva riippumaton valvontaelin¹¹. Suomi osallistuu Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) toimintaan¹².

Riippumattomuus

Oikeuslaitosta pidetään Suomessa edelleen hyvin riippumattomana sekä kansalaisten että yritysten keskuudessa. Vuonna 2023 kaikkiaan 86 prosenttia kansalaisista ja 88 prosenttia yrityksistä katsoo, että tuomioistuinten ja tuomareiden riippumattomuus on ”melko hyvä tai erittäin hyvä”.¹³ EU:n oikeusalan tulostaulun 2023 mukaan luvut ovat vuodesta

¹ Markkinaoikeus, työtuomioistuin ja vakuutuslaitos. CEPEJ (2021), Study on the functioning of judicial systems in the EU Member States.

² Tuomioistuinlaki, 19 a luku, Tuomioistuinvirasto.

³ Lautakunnassa on 12 jäsentä – yhdeksän tuomaria, jotka valitaan tuomarikunnan esityksestä eri oikeusasteita edustavista tuomioistuimista, ja kolme muuta jäsentä (yksi asianajaja, yksi syyttäjä ja yksi jäsen, joka edustaa oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta). Valtioneuvosto nimittää lautakunnan jäsenet viiden vuoden toimikaudeksi.

⁴ Valintaan osallistuvat kaikki korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tuomarit. Tuomioistuinlaki, 11 luvun 7 §.

⁵ Kuhunkin virkaan esitetään vain yhtä hakijaa. Esitys ei ole sitova, mutta käytännössä sitä noudatetaan lähes aina. Yleisten tuomioistuinten virkanimitysten osalta tästä on ollut yksi poikkeus (vuonna 2000, jolloin tuomarinvalintalautakunta perustettiin) ja korkeimman oikeuden tuomarinimitysten osalta niin ikään yksi poikkeus (1970-luvulla).

⁶ Laki Syyttäjälaitoksesta (32/2019), 1 luvun 2 §.

⁷ Erottamispäätökseen voi hakea muutosta korkeimmasta hallinto-oikeudesta.

⁸ Laki asianajajista (496/1958).

⁹ Erilaisia oikeudellisia palveluja tarjoavat kolmentyyppiset oikeusalan ammattilaiset: asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat.

¹⁰ Valvontalautakunta hoitaa myös kurinpitomenettelyt, jotka koskevat molempia muita oikeusalan ammattilaisten ryhmiä, eli julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

¹¹ Valvontalautakunta koostuu puheenjohtajasta ja 11 jäsenestä, joista puheenjohtajan lisäksi kuusi on asianajajaliiton ylimmän päätöksentekokoelman valitsemia asianajajia. Valtioneuvosto nimittää muut jäsenet, joista kaksi on luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja kolme juristeja (eivät asianajajaliiton jäseniä), oikeusministeriön esityksestä sen jälkeen, kun ministeriö on pyytänyt asianajajaliitolta lausunnon ehdokkaiden kelpoisuudesta; laki asianajajista, 7 a §.

¹² Yksi valtuutettu Euroopan syyttäjä nimitettiin 1. heinäkuuta 2021 ja toinen nimettiin 14. lokakuuta 2021 ja nimitettiin lokakuussa 2022. Suomen panos oikeusvaltiokertomukseen 2022, s. 17 ja Suomen kirjallinen lisälausunto vuonna 2023.

¹³ EU:n oikeusalan tulostaulu 2023, kaaviot 50 ja 52. Käsitykset oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on jaoteltu seuraavasti: erittäin huono (alle 30 prosenttia vastaajista pitää oikeuslaitoksen riippumattomuutta melko hyvänä tai erittäin hyvänä); huono (30–39 %), keskitasoa (40–59 %), hyvä (60–75 %), erittäin hyvä (yli 75 %).

2016 lähtien pysyneet jatkuvasti erittäin korkeina sekä kansalaisten että yritysten osalta. Kansalaisten käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on heikentynyt verrattuna vuoteen 2022 (88 prosenttia), mutta se on korkeampi kuin vuonna 2016 (80 prosenttia). Yritysten käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on parantunut hieman vuodesta 2022 (87 prosenttia) ja vuodesta 2016 (87 prosenttia).

Tuomioistuinvirasto jatkaa toimintaansa tuomioistuinten työn helpottamiseksi. Oikeusvaltiokertomuksessa 2022 Suomelle suositeltiin, että se ”jatkaa Tuomioistuinviraston aloitteiden kehittämistä tuomioistuinten työn tukemiseksi”¹⁴. Tuomioistuinvirasto on jatkanut tehtäviään koko vuoden 2022 ajan¹⁵. Se on järjestänyt säännöllisiä kokouksia tuomioistuinten johtajien kanssa, kehittänyt hallintotuomioistuinten ja yleisten tuomioistuinten asianhallintajärjestelmiä¹⁶, järjestänyt tuomareille koulutusta ja muita koulutustapahtumia tai tehnyt yhteistyötä kansallisten ja kansainvälisten palveluntarjoajien ja verkostojen kanssa¹⁷. Lisäksi Tuomioistuinvirasto on alkanut järjestää kokouksia tuomioistuinten hallintovirkamiesten, tuomioistuinten tietosuojavastaavien ja riskinhallinnasta vastaavien henkilöiden kanssa ja alkanut kehittää verkostoja muiden oikeuslaitoksen toimijoiden, kuten syyttäjien tai Oikeusrekisterikeskuksen, kanssa¹⁸. Se kehittää myös välinettä, jolla mitataan tuomioistuinten työtaakkaa, jotta resursseja voidaan jakaa paremmin niiden kesken¹⁹. Tuomioistuinvirasto osallistuu aktiivisesti eri hankkeisiin ja julkaisee verkkosivustollaan tilastoja, mikä auttaa parantamaan tuomioistuimia koskevia julkisia tilastoja²⁰. Sidosryhmät suhtautuvat edelleen myönteisesti tällaisiin aloitteisiin ja toimiin²¹. Koska Tuomioistuinvirasto on toteuttanut merkittäviä toimia tuomioistuinten työn helpottamiseksi, vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa esitetty suositus on pantu täysimääräisesti täytäntöön.

Oikeusministeriön työryhmä ehdotti perustuslakiin muutoksia oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamiseksi. Oikeusministeriön perustama työryhmä²² julkaisi lokakuussa 2022 tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskevan muistionsa²³. Työryhmä määritteli kolme keskeistä tavoitetta: i) vahva riippumattomuus, ii)

¹⁴ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 4.

¹⁵ Tuomioistuinvirasto on elin, jonka tehtävänä on vahvistaa tuomioistuinten rakenteellista autonomiaa ja riippumattomuutta sekä parantaa oikeudenhoidon laatua. Lisätietoja viraston perustamisesta ja rakenteesta, ks. luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa ja seuraavat raportit: vuoden 2020 oikeusvaltiokertomus, s. 2; vuoden 2021 oikeusvaltiokertomus, s. 3; ja vuoden 2022 oikeusvaltiokertomus, s. 4.

¹⁶ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6; Tuomioistuinvirastolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁷ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 7, 9 ja 10.

¹⁸ Ks. edellinen alaviite, s. 6; Tuomioistuinvirastolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 9; Tuomioistuinvirastolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²⁰ Tilastot ovat nähtävillä verkkosivustolla osoitteessa

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html>; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 8.

²¹ Suomen Asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 11, ja oikeuskanslerin panos, s. 11; Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²² Työryhmän jäsenet koostuivat oikeusministeriön, ylimpien tuomioistuinten, hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien, hallintotuomioistuinten, valtakunnansyyttäjän toimiston ja Suomen Asianajajaliiton edustajista sekä oikeudellisista neuvonantajista ja hallinnollisista avustajista. Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskeva muistio, s. 10.

²³ Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskeva Oikeusministeriön muistio; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 8.

laadukas oikeusturva ja iii) käyttäjälähtöisyys²⁴. Vahvan riippumattomuuden edistämiseksi se ehdottaa perustuslain tarkistamista, jotta voidaan ottaa käyttöön suojatoimia mahdollista epäasiallista vaikuttamista vastaan²⁵. Ehdotettujen toimenpiteiden joukossa on muun muassa ylimpien tuomioistuinten tuomareiden enimmäismäärän sekä tuomareiden pakollisen eroamisiansä vahvistaminen perustuslain tasolla²⁶. Kertomuksen jatkotoimena oikeusministeriö nimitti tammikuussa 2023 uuden ”oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen” -työryhmän, jonka tavoitteena on edistää oikeudenkäytön riippumattomuutta ja oikeusturvan laatua sekä oikeuslaitoksen palvelujen käyttäjälähtöisyyttä. Työryhmän odotetaan antavan ehdotuksia vuoden 2027 loppuun mennessä²⁷. Sidosryhmät ovat yleisesti ottaen suhtautuneet tähän keskusteluun myönteisesti ja arvioineet perustuslain mahdollisia muutoksia myönteisesti²⁸.

Lautamiesten nimittämistä koskevasta uudistuksesta keskustellaan parhaillaan. Tällä hetkellä poliittiset puolueet nimittävät lautamiehet, jotka osallistuvat (yhden ammattituomarin ja kahden lautamiehen kokoonpanossa) tiettyihin²⁹ vakaviin rikosasioihin, joissa rikoksen enimmäisrangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta³⁰, ja kukin puolue voi nimittää lautamiehiä kunnallisvaalien tuloksen mukaisesti.³¹ GRECO tarkasteli tätä asiaa aiemmin³², ja siitä keskustellaan parhaillaan³³. Vaikka yleisesti tunnustetaan, että lautamiesten käyttämisellä asioiden ratkaisemisessa on pitkät perinteet, jotkin sidosryhmät vaativat poliittisen vaikutusvallan vähentämistä nimittämisessä³⁴. Toiset taas pitävät tätä mallia tehottomana³⁵ ja katsovat sen aiheuttavan riskejä asian lopputulokselle ammattimaisuuden puutteen vuoksi³⁶. Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskevassa muistiossa

²⁴ Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskeva muistio, s. 12; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 14; Oikeusministeriöltä Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot.

²⁵ Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskeva muistio, s. 12, 18, 97, 126, 127 ja 146.

²⁶ Ks. edellinen alaviite, s. 127.

²⁷ Oikeusministeriön nimityspäätös: ”Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen” -työryhmä, nro VN/34680/2022-OM-12, s. 1–2.

²⁸ Suomen Asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 11; Tuomioistuinvirastolta ja korkeimmalta hallinto-oikeudelta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²⁹ Niin kutsutut maa-oikeusasiat koskevat kiinteistökauppoihin liittyviä riita-asioita ja valituksia; oikeuslaitoksen verkkosivustolla olevat tiedot ovat saatavilla osoitteessa <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleisettuomioistuimet/karajaoikeudet/mitaasioitakarajaoikeuskasittelee.html>.

³⁰ CEPEJ:n arviointiraportti 2022, Suomen maakatsaus, s. 49.

³¹ Hovioikeuksissa, hallinto-oikeuksissa, korkeimmissa oikeuksissa ja erityistuomioistuimissa lautamiehiä ei ole. Oikeusministeriön arviomuistio lautamiesten valintatavasta, s. 8.

³² GRECON neljäs arviointikierros, 94, 101 kohta. Se kannustaa Suomen viranomaisia etsimään keinoja osallistaa oikeuslaitos lautamiesten nimittämiseen oikeusasiamiehen esiin tuomat huolenaiheet huomioon ottaen.

³³ Oikeuskanslerilta, Suomen Asianajajaliitolta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot.

³⁴ Oikeuskanslerilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Oikeuspoliittinen yhdistys Demlary vaatii lautamiesjärjestelmän lakkauttamista, Demlalta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

³⁵ Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Tämä väite esitetään myös tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskevassa muistiossa, s. 100.

³⁶ Lautamiesten tekemissä päätöksissä esiintyi seksuaalirikoksia koskevissa asioissa joitakin ristiriitoja, jotka oli korjattava muutoksenhakuasteella. Suomen Asianajajaliitolta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

todettiin, että lautamiesjärjestelmän tarkoituksenmukaisuutta tulisi arvioida³⁷. Tämän jälkeen oikeusministeriö julkaisi helmikuussa 2023 arviomuiston, jossa tarkastellaan lautamiesten nimitysmenettelyn eri vaihtoehtoja ja todettiin, että järjestelmää olisi arvioitava laajemmin³⁸. Oikeusministeriö on kerännyt kommentteja eri sidosryhmiltä, jotka myös tunnustivat asian tärkeyden³⁹.

Laatu

Valtioneuvosto antoi ensimmäistä kertaa eduskunnalle selontekonsa oikeudenhoidosta. Valtioneuvosto esitti marraskuussa 2022 eduskunnalle selonteon oikeudenhoidosta, jäljempänä 'selonteko', jossa esitetään kattava katsaus oikeudenhoidon nykytilaan Suomessa⁴⁰. Tuomioistuinvirasto osallistui selonteon valmisteluun, ja oikeuskansleria, tuomioistuimia ja muita sidosryhmiä kuultiin⁴¹. Selonteossa yksilöidyt keskeiset kysymykset liittyvät oikeusprosessien keston, oikeudenkäyntien kalleuteen ja oikeuslaitoksen rahoitusvajeeseen (ks. jäljempänä)⁴². Eduskunta kävi yleiskeskustelun selonteosta joulukuussa 2022 ja hyväksyi helmikuussa 2023 lausunnon, jossa se ilmaisi tyytyväisyytensä toimiin ja kehotti valtioneuvostoa ryhtymään välittömästi toimiin selonteon tulosten perusteella⁴³. Eduskunta on pyytänyt valtioneuvostoa esittämään kirjallisen selonteon vuoden 2023 loppuun mennessä ja toimittamaan uuden kattavan selonteon syyskuuhun 2026 mennessä⁴⁴. Sidosryhmät suhtautuvat selontekoon myönteisesti, koska siinä käsitellään oikeuslaitoksen kiireellisimpiä kysymyksiä⁴⁵.

Oikeuslaitoksen digitalisointi on edennyt pitkälle, mutta asianhallintajärjestelmien uudistamisessa on edelleen parantamisen varaa. Tuomioistuinvirasto on saanut lisärahoitusta kahden monimutkaisen asianhallintajärjestelmän kehittämiseen. Toinen on hallinto- ja erityistuomioistuimia varten (HAIPA) ja toinen yleisiä tuomioistuimia varten

³⁷ Tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehitysuuntauksia koskeva muistio, s. 100; Arviomuistio lautamiesten valintatavasta, s. 40.

³⁸ Oikeusministeriön arviomuistio lautamiesten valintatavasta. Oikeusministeriöltä Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot. Suomen viranomaisilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut kirjalliset tiedot, s. 1.

³⁹ Lautamiesten valintaa koskeva muistio, yhteenveto arviomuistiosta annetuista lausunnoista, tulossa.

⁴⁰ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 5. Oikeudenhoidosta koskeva selonteko ja oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio täydentävät olennaisesti toisiaan. Kummassakin keskitytään kuitenkin eri näkökohtiin Suomen oikeuslaitoksessa. Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁴¹ Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 11. Oikeuskansleri on antanut lausunnon eduskunnan lakivaliokunnalle, OKV/2823/22/2022.

⁴² Selonteko, s. 3; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 5; Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 11. Uudessa hallitusohjelmaluonnoksessa asetettuihin tavoitteisiin kuuluu oikeusjärjestelmän toimijoiden rahoituksen turvaaminen sekä yhdenmukaisemman ja laadukkaamman oikeusavun edellytysten parantaminen (perustamalla valtakunnallinen oikeuspalveluvirasto).

⁴³ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, s. 5 ja 16; saatavilla verkossa osoitteessa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_13+2022.pdf; Suomen viranomaisilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut kirjalliset tiedot, s. 1; Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁴⁴ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁴⁵ Suomen Asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 2, ja oikeuskanslerin panos, s. 11; Korkeimmalta oikeudelta, korkeimmalta hallinto-oikeudelta ja eduskunnan oikeusasiamieheltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

(AIPA)⁴⁶. Kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2022 todettiin, HAIPA-järjestelmä saatiin valmiiksi vuonna 2020⁴⁷, mutta joissakin tuomioistuimissa tuomarien sijaan vain tukihenkilöstö on käyttänyt sitä rajoitetusti⁴⁸. Viivästysten vuoksi AIPA-järjestelmä on edelleen kehitteillä, ja sen käyttöönoton odotetaan olevan valmis kesäkuussa 2024⁴⁹. Sidosryhmät suhtautuvat yleisesti ottaen myönteisesti uuden järjestelmän käyttöönottoon, mutta joitakin puutteita, kuten se, että asianajajat eivät pääse järjestelmään, sekä satunnaisia teknisiä ongelmia on edelleen olemassa, kuten jo oikeusvaltiokertomuksessa 2022 todettiin⁵⁰. Tuomioistuinvirasto on vastannut joihinkin näistä haasteista, ja parhaillaan valmistellaan asianajajia ja muuta oikeudellista edustusta varten uutta portaalia, jonka odotetaan olevan toiminnassa vuoden 2023 loppuun mennessä⁵¹. Lisäksi tuomioistuinvirasto on ollut mukana kehittämässä uutta järjestelmää, jolla hoidettaisiin hallinnollisia asioita tuomioistuimissa (HILDA)⁵². Yleisesti ottaen digitaalitekniikan käyttö tuomioistuimissa ja Syyttäjälaitoksessa on edistyskäsillä, ja siihen liittyy mahdollisuus etätyöhön, sähköisen asianhallintajärjestelmän käyttö ja etäviestintätekniiikan saatavuus⁵³.

Oikeussuojan saatavuuden parantamiseksi lainsäädäntöuudistuksella lisättiin tuomioistuinten harkintavaltaa oikeudenkäyntikulujen kohdentamisessa riita-asioissa. Oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa on ehdotettu toimenpiteitä oikeudenkäyntikulujen pienentämiseksi sekä selvitetty mahdollisuutta luoda kevennetty oikeudenkäynti pienimmille riita-asioille oikeudenkäyntien korkeiden kustannusten vähentämiseksi⁵⁴. Tämän selonteon jatkotoimena oikeusministeriö on hyväksynyt arviomuistion pienriitamenettelystä. Eduskunta hyväksyi tammikuussa 2023 uudistuksen, joka tarjoaa tuomioistuimille laajemman mahdollisuuden alentaa hävinneen osapuolen kustannuksia riita-asioissa⁵⁵. Uudistus tuli voimaan toukokuussa 2023⁵⁶. Asianajajaliitto on myös ilmoittanut, että oikeudenkäynteihin

⁴⁶ Lisätietoja kehittämisestä, katso oikeusvaltiokertomus 2021, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 3, ja oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 4; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6, 11.

⁴⁷ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 4.

⁴⁸ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 7. Tuomioistuinvirasto selitti, että AIPAn ja HAIPAn käytännön ongelmat johtuvat siitä, että monikerroksinen tieto- ja viestintätekniiikka edellyttää monimutkaisesta luonteensa takia yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Lisäksi Suomi on edelleen siirtymässä alkuperäisestä 1990-luvun järjestelmästä uusiin järjestelmiin, mikä edellyttää, että AIPA ja HAIPA otetaan käyttöön vaiheittain. Tämä on myös syy siihen, että tuomioistuimet ja Syyttäjälaitos käyttävät tällä hetkellä sekä vanhoja että uusia asianhallintajärjestelmiä. Tuomioistuinvirastolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Muut sidosryhmät ovat huomauttaneet myös, että resurssien puute on yksi tärkeimmistä AIPAn käyttöönottoon liittyvistä ongelmista; Suomen Asianajajaliitolta, korkeimmalta oikeudelta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁴⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 7 ja 11.

⁵⁰ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 4; Suomen Asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 16, ja oikeuskanslerin panos, s. 11. Suomen Asianajajaliitolta, oikeuskanslerilta, korkeimmalta oikeudelta, korkeimmalta hallinto-oikeudelta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Käräjäoikeustuomarit ry on tehnyt Valtiontalouden tarkastusvirastolle valituksen AIPA-järjestelmään suunnattujen varojen käytöstä. Vastauksen odotetaan valmistuvan syyskuun 2023 tienoilla.

⁵¹ Oikeusministeriön Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saamat tiedot. Ensimmäisessä täytäntöönpanovaiheessa palveluportaalin toiminnot ovat rajalliset, ja portaalia on tarkoitus kehittää merkittävästi koko vuoden 2024 ajan.

⁵² Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6.

⁵³ EU:n oikeusalan tulostaulu 2023, kaavio 42.

⁵⁴ Selonteko, s. 59; Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁵⁵ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁵⁶ Laki 3.2.2023/143 oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentin ja 8 b §:n muuttamisesta. Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 8.

liittyvät korkeat kustannukset ovat asia, joka mahdollisesti estää oikeussuojan saatavuuden⁵⁷. Oikeusministeriö on myös tilannut tutkimuksen oikeudenkäyntimaksuja koskevan lain vaikutuksista. Tutkimuksen tulokset on tarkoitus julkaista heinäkuussa 2023⁵⁸.

Oikeuslaitoksen resursseja on lisätty, mutta rakenteellisia puutteita on edelleen, kuten oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa todetaan. Oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa todetaan, että vuosittain tarvitaan noin 90 miljoonaa euroa pysyvää lisärahoitusta asianmukaisten toimintaedellytysten varmistamiseksi ja oikeudenhoidolle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi⁵⁹. Noin kolmannes varoista osoitetaan tuomioistuimille⁶⁰. Vaikka taloudelliset resurssit ovat lisääntyneet viime vuosina, resurssit ovat edelleen riittämättömät, lähinnä käräjäoikeuksissa ja muutoksenhakutuomioistuimissa⁶¹. Myös henkilöresurssien ja taloudellisten resurssien puutteen aiheuttamasta ongelmasta on ilmoitettu Tuomioistuinvirastolle⁶². Lisäksi jotkin sidosryhmät ovat huomauttaneet, että tuomioistuinten tukihenkilöstö on edelleen alirahoitettu, mikä johtaa henkilöresurssien puutteeseen ja oikeudenkäyntimenettelyjen viivästymiseen⁶³. Tuomioistuimet ovat saaneet lisärahoitusta vuoden 2022 jälkipuoliskolle ja vuodelle 2023 covid-19-pandemian aikana syntyneen käsittelyruuhkan purkamiseen.⁶⁴ Lisäksi Syyttäjälaitokselle myönnettiin vuosille 2021 ja 2022 lisärahoitusta covid-19-pandemian aikana syntyneen käsittelyruuhkan ja uusien syyttäjien palkkaamiseen.⁶⁵ Rahoituksen ansiosta Syyttäjälaitoksen henkilöstön määrän odotetaan kasvavan 613:een vuonna 2023, kun vuonna 2021 työntekijöitä oli 558.⁶⁶ Syyttäjälaitoksessa vireillä olevien asioiden kokonaismäärä kuitenkin kasvaa edelleen.⁶⁷

Tehokkuus

Oikeuslaitos toimii yleisesti ottaen tehokkaasti, ja oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa todettiin, että oikeusprosessien kestossa on jonkin verran parantamisen varaa. Hallinto-oikeudellisten asioiden ratkaisemiseen kuuluva arvioitu aika piteni hieman 296 päivään ensimmäisessä oikeusasteessa vuonna 2021 (274 vuonna 2020)⁶⁸. Siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden selvitysaste ensimmäisessä oikeusasteessa parani 93,6 prosentista (2020) 100,3 prosenttiin (2021)⁶⁹. Oikeuslaitoksen toiminta on keskitasoa, kun tarkastellaan arviota siviili- ja kauppaoikeudellisten riita-asioiden ratkaisemiseen

⁵⁷ Suomen Asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15.

⁵⁸ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 8; Oikeusministeriöltä Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot.

⁵⁹ Selonteko, s. 5; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 9; Tuomioistuinviraston panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6.

⁶⁰ Tuomioistuinviraston panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6; Korkeimmalta oikeudelta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁶¹ Tuomioistuinviraston panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 6; Yleinen kysymys resurssien puutteesta mainittiin myös Suomen asianajajaliiton panoksessa oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Korkeimmalta oikeudelta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁶² Tuomioistuinvirastolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁶³ Tuomioistuinviraston panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 7; Korkeimmalta hallinto-oikeudelta ja Suomen Tuomariliitolta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁶⁴ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 9.

⁶⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 9, 10; Syyttäjälaitokselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁶⁶ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 10.

⁶⁷ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 9.

⁶⁸ EU:n oikeusalan tulostaulu 2023, kaavio 10.

⁶⁹ EU:n oikeusalan tulostaulu 2023, kaavio 12.

kuluvasta ajasta (305 päivää ensimmäisessä oikeusasteessa vuonna 2021 verrattuna 300 päivään vuonna 2020)⁷⁰. Oikeudenhoitoa koskevassa selonteossa ja useista sidosryhmistä todettiin kuitenkin, että oikeusprosessien kesto on yksi oikeuslaitoksen keskeisistä ongelmista⁷¹. Tuomioistuinvirasto on huomauttanut, että yksi syy tehokkuuden hienoiseen heikkenemiseen on käsiteltävien asioiden monimutkaistuminen⁷².

II. KORRUPTIONTORJUNNAN KEHYS

Korruptiotapausten seuranta, havaitseminen ja ehkäiseminen Suomessa on useiden elinten ja viranomaisten vastuulla. Poliisiin, keskusrikospoliisiin ja Syyttäjälaitoksen ohella asiaan liittyvät viranomaiset ovat rahanpesun selvittelykeskus (FIU)⁷³, Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV), Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä eduskunnan oikeusasiamies⁷⁴ ja oikeuskansleri⁷⁵. Korruptionvastaisten toimien suunnittelusta ja koordinoinnista vastaava viranomainen on oikeusministeriön kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto. Se esimerkiksi koordinoi korruptionvastaista yhteistyöverkostoa, johon kuuluu muun muassa useiden ministeriöiden, poliisin, ammattiliittojen ja kansalaisyhteiskunnan edustajia⁷⁶.

Asiantuntijat ja yritysjohtajat pitävät Suomea yhtenä maailman vähiten korruptoituneista maista. Transparency Internationalin vuoden 2022 korruptioindeksissä Suomi sai 87/100 pistettä ja sijoittui toiselle sijalle sekä Euroopan unionissa että maailmanlaajuisesti⁷⁷. Tilanne on pysynyt suhteellisen vakaana viimeisten viiden vuoden ajan⁷⁸. Vuonna 2023 toteutetun korruptiota koskevan erityiseurobarometrin mukaan 13 prosenttia vastaajista pitää korruptiota laajalle levinneenä kotimaassaan (EU:n keskiarvo 70 %) ja 7 prosenttia vastaajista kokee, että korruptio vaikuttaa heidän jokapäiväiseen elämäänsä (EU:n keskiarvo 24 %)⁷⁹. Yrityksistä 22 prosenttia katsoo, että korruptio on laajalle levinnyttä (EU:n keskiarvo on 65 %), ja 11 prosenttia katsoo, että korruptio haittaa niiden liiketoimintaa (EU:n keskiarvo on 35 %)⁸⁰. Lisäksi 44 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että syytetoimet korruptiorikoksissa ovat johtaneet tuomioon niin usein, että se voi estää korruptoituneita käytäntöjä (EU:n keskiarvo on 32 %)⁸¹, ja 64 prosenttia yrityksistä katsoo, että

⁷⁰ EU:n oikeusalan tulostaulu 2023, kaavio 8.

⁷¹ Selonteko, s. 11; Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 11 ja 16, Suomen Asianajajaliiton panos, s. 17 ja Tuomioistuinviraston panos, s. 7.

⁷² Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 13.

⁷³ Rahanpesun selvittelykeskus: <https://poliisi.fi/rahanpesu>.

⁷⁴ Eduskunnan oikeusasiamies: <https://www.oikeusasiamies.fi>.

⁷⁵ Oikeuskansleri: <https://oikeuskansleri.fi>.

⁷⁶ Korruptiontorjuntaa käsittelevällä oikeusministeriön verkkosivustolla (korruptiontorjunta.fi) on yksityiskohtaiset tiedot korruption torjuntaan osallistuvista elimistä ja niiden tehtävistä.

⁷⁷ Transparency International (2023), Korruptioindeksi 2022, s. 2–3. Käsitteet korruption yleisyydestä on jaoteltu seuraavasti: vähäinen (asiantuntijoiden ja yritysjohtajien keskuudessa vallitseva käsitys julkisen sektorin korruptiosta saa yli 79 pistettä); suhteellisen vähäinen (79–60 pistettä), suhteellisen korkea (59–50 pistettä), korkea (alle 50 pistettä).

⁷⁸ Vuonna 2018 pistemäärä oli 85, ja vuonna 2022 se oli 87. Pistemäärän katsotaan muuttuvan merkittävästi, kun se nousee/laskee enemmän kuin viisi pistettä; se paranee/heikentyy, jos muutokset ovat 4–5 pistettä; ja se on suhteellisen vakaa, jos muutokset ovat 1–3 pistettä viiden edellisen vuoden aikana.

⁷⁹ Korruptiota koskeva erityiseurobarometri 534 (2023). Eurobarometrin tiedot korruptiota koskevista kansalaisten käsityksistä ja kokemuksista päivitetään joka vuosi. Aiemmat tiedot perustuvat erityiseurobarometriin 523 (2022).

⁸⁰ Flash-eurobarometri 524 (2023) – Yritysten suhtautuminen korruptioon EU:ssa. Eurobarometrin tiedot yritysten suhtautumisesta korruptioon päivitetään joka vuosi. Aiemmat tiedot perustuvat Flash-eurobarometriin 507 (2022).

⁸¹ Korruptiota koskeva erityiseurobarometri 534 (2023).

ylemmän virkamiehen lahjonnasta kiinni joutuneita henkilöitä ja yrityksiä rangaistaan asianmukaisesti (EU:n keskiarvo on 30 %) ⁸².

Kansalliseen korruptionvastaiseen strategiaan ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelmaan sisältyvien toimien valtaosan täytäntöönpanossa on tapahtunut merkittävää edistymistä. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa suositeltiin, että Suomi ”jatkaa toimia uuden kansallisen korruptionvastaisen strategian ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelman täytäntöönpanemiseksi muun muassa aloittamalla kaikkien suunniteltujen toimenpiteiden täytäntöönpanon” ⁸³. Vuosia 2021–2023 koskevaan korruptionvastaisen strategian toimenpideohjelmaan sisältyi 79 toimenpidettä. Suunnitelluista 79 toimenpiteestä 73:n täytäntöönpano on aloitettu ⁸⁴, ja niistä 17 on saatettu päätökseen ja 28 on edennyt pitkälle ⁸⁵. Seuraavan strategian valmistelun odotetaan alkavan vuonna 2023 ⁸⁶. Suomi pyrkii vuonna 2023 lisäämään korruption vastaista Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimusta koskevan prosessin ja kansallisen korruptionvastaisen strategian kehittämisen avoimuutta ⁸⁷. Avoimuuden lisäämiseksi oikeusministeriö hyödyntää virallista korruptiontorjunnan verkkosivustoa ⁸⁸. Koska vain kuutta strategian toimenpidettä ei ole aloitettu ⁸⁹ ja 45 toimenpidettä on saatettu päätökseen tai ne ovat edenneet pitkälle, vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa esitetyn suosituksen täytäntöönpanossa on tapahtunut merkittävää edistymistä.

Korruptiota koskevan rikosoikeudellisen kehityksen vahvistamisessa on tapahtunut jonkin verran edistymistä, sillä vaikutusvallan kauppaamista koskevan ehdotusluonnoksen valmistelu on käynnissä ja päätös lahjontaa koskevan lainsäädännön tarkistamisesta on kesken. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa suositeltiin, että Suomi jatkaa korruptiontorjuntaa koskevien rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamista erityisesti antamalla vaikutusvallan kauppaamista koskevaa lainsäädäntöä ⁹⁰. Valtioneuvosto esitti kesällä 2022 vaikutusvallan kauppaamista koskevan ehdotusluonnoksen, jota tarkistettiin julkisesta

⁸² Flash-eurobarometri 524 (2023) – Yritysten suhtautuminen korruptioon EU:ssa.

⁸³ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 2.

⁸⁴ Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomukseen verrattuna 79 suunnitellusta toimenpiteestä on aloitettu viiden muun toimen täytäntöönpano (65 toimenpidettä vuonna 2022), neljä muuta toimenpidettä on saatettu päätökseen (yhdeksän toimenpidettä vuonna 2022) ja viisi muuta toimenpidettä on saatu ”pitkälle edenneeksi” (22 toimenpidettä vuonna 2022).

⁸⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Täytäntöönpanotilanne perustuu viidenteen raportointikierrokseen maaliskuussa 2023. Oikeusvaltiota koskevaa vuosikertomusta 2023 koskevan kirjallisen lausunnon liitteenä Suomen valtioneuvosto lähetti myös kaavion kunkin toimen täytäntöönpanon tilasta.

⁸⁶ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Joitakin jo suunniteltuja aloitteita ei ehkä ehditä käsitellä ennen huhtikuun vaaleja. Sellaisia ovat esimerkiksi vaikutusvallan kauppaamista koskeva ehdotusluonnos (ks. jäljempänä) ja seuraavaan strategiaan sisällytettävistä painopisteistä käytävä keskustelu. Oikeusministeriö on sitoutunut pyrkimään siihen, että uusi strategia sisällytetään uuden valtioneuvoston ohjelmaan, mutta tulevissa keskusteluissa on otettava huomioon seuraavien vaalien tulokset.

⁸⁷ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Lisäksi Suomi allekirjoitti keväällä 2022 korruption vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen koalition avoimuutta koskevan sitoumuksen.

⁸⁸ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Verkkosivusto (www.korruptiontorjunta.fi) sisältää korruptionvastaisen strategian ja erityisten välitavoitteiden esittelyn, usein kysytyä -osion sekä ohjeet korruptiosta ilmoittamiseksi.

⁸⁹ Aloittamattomien toimenpiteiden joukossa toimenpiteen 5.1.1 tarkoituksena oli tutkia, olisiko rikoslain 30 luvun säännöksiä, jotka koskevat lahjontarikoksia liike-elämässä, muutettava niin, että julkisissa viroissa ja liike-elämässä tapahtuvia lahjontarikoksia koskevat säännökset olisivat samankaltaisempia. Toimenpideohjelmassa todetaan, että tämä toimenpide, josta oikeusministeriö vastaa, tarvitsee lisärahoitusta.

⁹⁰ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 2.

kuulemisesta saadun palautteen perusteella. Tulevasta hallituskaudesta riippuen ehdotusluonnos voidaan toimittaa eduskunnalle aikaisintaan syksyllä 2023⁹¹. Vaikka Syyttäjälaitos on yleisesti ottaen tyytyväinen sisältöön, se kiinnitti huomiota joihinkin seikkoihin, jotka saattavat lisätä todisteiden keräämiseen ja vaikuttamisen todistamiseen liittyviä vaikeuksia⁹². Oikeusministeriön on yhä analysoitava, edellyttävätkö lahjontarikoksia koskevat rikoslain säännökset lisämuutoksia⁹³. OECD korosti äskettäin, että Suomen on pantava täytäntöön ulkomaisia lahjontarikoksia koskevat lakinsa, muun muassa käsittelemällä rikoksen määritelmään liittyviä huolenaiheita⁹⁴. Kuten viime vuonna raportoitiin⁹⁵, valtioneuvosto julkaisi helmikuussa 2022 puolueettoman tutkimuksen kansainväliseen liiketoimintaan liittyvästä korruptiosta, myös ulkomaisesta lahjonnasta⁹⁶. Vuodelle 2023 on suunnitteilla toinen tutkimus, joka on tarkoitus toteuttaa myös vastauksena OECD:lle ja jossa käsitellään perusteellisemmin korruptiota kansainvälisessä liiketoiminnassa koskevassa riippumattomassa tutkimuksessa käsiteltäviä asioita⁹⁷. Lahjontaa koskevaan lainsäädäntöön mahdollisesti tehtäviä muutoksia arvioidaan tältä pohjalta⁹⁸. Ulkoasiainministeriö laatii parhaillaan ohjeita ulkomailla työskentelevälle henkilöstölle siitä, miten korruptio tunnustetaan ja miten korruptiota havaittaessa on toimittava⁹⁹. Koska vaikutusvallan kauppaamista koskevan ehdotusluonnoksen valmistelu on käynnissä, oikeusvaltiokertomuksessa 2022 esitetyn suosituksen suhteen on tapahtunut jonkin verran edistymistä.

Korruption liittyviä rikoksia koskevien syytteiden määrä kasvoi huomattavasti viime vuonna, mutta se on palannut edellisten vuosien keskiarvoon. Poliisin ja keskusrikospoliisin resursseja on lisätty neljällä lisäpoliisilla vuoden 2022 jälkipuoliskolta

⁹¹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 14; oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Oikeusministeriön laatimasta lainsäädäntöehdotuksesta järjestettiin julkinen kuuleminen, jonka määräaika oli 25. marraskuuta 2022. Lainsäädäntöehdotus sisältää myös oikeushenkilöiden rikosoikeudellisen vastuun.

⁹² Syyttäjälaitokselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Syyttäjät mainitsivat erityisesti tarpeettoman lisääntyneen rasitteen todistusaineiston keräämisessä vaikutusvallan kauppaamisessa välittäjänä toimivien osalta.

⁹³ Ks. oikeusvaltiokertomus 2022 (s. 8). Arvio, joka kattaa myös virkavastuun mahdollisen laajentamisen kuntien ja valtion enemmistöomisteisten yhtiöiden toimintaan, oli tarkoitus saada valmiiksi jo vuosina 2020–2021. Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021–2023, s. 41.

⁹⁴ Lahjontaa käsittelevä OECD:n työryhmä ilmaisi vakavan huolensa ulkomaisen lahjonnan valvonnan puutteesta Suomessa. Tämä on peräisin OECD:n neljännen vaiheen arviointiraportista vuodelta 2017. Suomelle suositellaan, että se tarkistaisi ulkomaista lahjontarikoksia koskevat lakinsa sellaisten merkittävien puutteiden poistamiseksi, jotka voisivat haitata sen tehokasta valvontaa. OECD totesi joulukuussa 2022, että koska Suomi ei edelleenkään noudattanut riittävästi erästä lahjonnan vastaisen OECD:n yleissopimuksen keskeistä näkökohtaa ja koska sen ulkomaisia lahjontarikoksia koskevia lakeja ei ole pantu täytäntöön, lahjontaa käsittelevä OECD:n työryhmä lähettää Helsinkiin korkean tason valtuuskunnan, ellei konkreettisesta edistymisestä raportoida kesäkuussa 2023.

⁹⁵ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 9–10.

⁹⁶ Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2022, Lahjonta kansainvälisessä liiketoiminnassa: Säätelyn, soveltamiskäytännön ja koulutuksen nykytila ja muutostarpeet. Kuten tutkimuksessa suositeltiin, ministeriö sitoutui jatkamaan rikostutkijoille, syyttäjille ja tuomareille järjestettyä koulutusta ulkomaisten lahjontarikosten selvittämisestä. Kuten viime vuonna raportoitiin (oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 9), koulutukset aloitettiin vuonna 2021.

⁹⁷ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁹⁸ Tämä sitoumus sisällytettiin uuteen korruptionvastaiseen strategiaan, joka uuden valtioneuvoston on määrä hyväksyä. Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

⁹⁹ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Toimenpideohjelma, 4.4.1, s. 23. Toimenpidettä kutsutaan tällä hetkellä ”pitkälle edistyneeksi”.

tammikuun 2023 loppuun¹⁰⁰. Poliisi katsoo, että korruptiontorjuntatapausten käsittelyyn tarvittava asiantuntemus on taattu.¹⁰¹ Poliisi saa ulkopuolisilta asiantuntijoilta korruptiotapausten tunnistamista koskevaa tukea ja erityiskoulutusta, joka on suunnattu keskusrikospoliisille, paikallisille poliisiasemille ja rahanpesun selvittelykeskukselle.¹⁰² GRECON suosituksen¹⁰³ mukaisesti Poliisihallitus on laatinut korruptiontorjuntaa koskevat suuntaviivat ja sisäiset ohjeet, jotka pannaan täytäntöön vuonna 2023.¹⁰⁴ Rajavartiolaitoksen korruptiontorjuntapolitiikan on määrä valmistua 31. joulukuuta 2023 mennessä, ja sitä aletaan soveltaa viimeistään tammikuussa 2024.¹⁰⁵ Korruptionrikoksiin erikoistuneita syyttäjiä on kuusi ja virkarikoksia koskeviin syytetoimiin erikoistuneita syyttäjiä 19.¹⁰⁶ Talousrikoksiin erikoistuneet syyttäjät käsittelevät usein lahjontarikoksia kaikilla syyttäjäläyillä¹⁰⁷, kun taas apulaissyttäjät osallistuvat korruptiotapauksiin ylempien tason syyttäjien avustamiseksi. Vuonna 2022 Syyttäjälaitos sai poliisilta käsiteltäväksi yhdeksän korruptiotapausta. Samana vuonna 24 tapausta johti syytetoimiin¹⁰⁸. Verrattuna vuoteen 2021¹⁰⁹, jolloin Syyttäjälaitos vastaanotti poliisilta 90 korruptiotapausta ja teki päätöksen 68 tapauksesta, joista 56 tapauksessa nostettiin syytteet ja 19 tapausta hylättiin, määrä näyttää palanneen keskimäärin kymmeneen syytetapaukseen vuodessa¹¹⁰. EPPOn kanssa tehtävän yhteistyön osalta ei ole ilmoitettu erityisistä haasteista. Joulukuuhun 2022 mennessä syyttäjän päätöstä odottavia korruptiotapauksia on 57, joista 17 on ollut vireillä¹¹¹ yli 12 kuukautta¹¹².

Oikeusministeriö on analysoinut ministerivastuita koskevan oikeudellisen kehyksen, mutta vielä tarvitaan asiaa koskeva poliittinen päätös. Valtioneuvoston jäsenten korruptiotutkinnassa noudatetaan eri menettelyä kuin korruptiotapauksissa yleensä.¹¹³ Oikeusministeriö laati ja julkaisi elokuussa 2022 taustamuistion¹¹⁴, jossa kuvataan

¹⁰⁰ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 16. Rikostutkintayksikölle (talousrikokset) on osoitettu yhteensä kaksi virkaa, yksi rahanpesun selvittelykeskukselle ja yksi Helsingin poliisilaitokselle.

¹⁰¹ Poliisihallitukselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot. Poliisi ei suunnittele tulevia keskusteluja erillisen ja erityisen korruptionyksikön perustamisesta.

¹⁰² Keskusrikospoliisilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁰³ GRECON viides arviointikierros – Arviointiraportti, suositus vii, 129 kohta.

¹⁰⁴ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15; Oikeusministeriöltä lisälausuntona saadut tiedot Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen.

¹⁰⁵ Rajavartiolaitoksen kirjallinen lausunto Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen. Suunnitelmissa on – ilman selkeää aikataulua – kehittää yhteistyötä kuntien ja yksityisen sektorin kanssa, jotta rikollisen toiminnan taloudelliset olosuhteet tällaisissa ympäristöissä vaikeutuisivat. Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 16.

¹⁰⁶ Oikeusministeriön kirjalliset lausunnot Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen.

¹⁰⁷ Syyttäjälaitokselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saatu kirjallinen lausunto.

¹⁰⁸ Syyttäjälaitokselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁰⁹ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 9. Tiedot koskevat vuotta 2021. Tämä merkitsi eksponentiaalista kasvua verrattuna keskimäärin kymmenen syytteen vuotuisen keskiarvoon, kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2021 (s. 6) on mainittu.

¹¹⁰ Syyttäjälaitokselta Suomeen vuonna 2021 tehdyn maavierailun yhteydessä saatujen, vuosia 2010–2019 koskevien tietojen mukaan syytetoimiin johtaneiden korruption- ja talousrikostapausten keskimääräinen vuotuinen määrä on pysynyt suhteellisen vakaana kymmenen vuoden raportointijakson aikana, ja tapauksia on keskimäärin kymmenen vuodessa.

¹¹¹ Vireillä olevilla tapauksilla tarkoitetaan tapauksia, joissa syyttäjä ei ole vielä päättänyt, nostetaanko syyte vai ei.

¹¹² Suomen viranomaisten kirjalliset lausunnot Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen.

¹¹³ Oikeusvaltiokertomus 2021, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 7; Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 9.

¹¹⁴ Valtioneuvosto (2022), Oikeudellista ministerivastuuta ja kansanedustajan syytelupapyyntöä koskeva taustamuistio.

ministerivastuita koskevan sääntelyn tilaa sekä perusteita nykytilan säilyttämiseksi ja ehdotuksia sääntelyn arviointitarpeista. Muistiosta on tarkoitus keskustella eduskunnassa.¹¹⁵ On esitetty kysymyksiä siitä, onko eduskunta sopivin foorumi ministerivastuista keskustelemiseen, ja ehdotettu oikeusviranomaisen puuttumista asiaan eduskunnan valiokunnan sijaan.¹¹⁶ GRECO on jo todennut saman ongelman mahdolliseksi esteeksi rikosoikeusjärjestelmän tehokkaalle toiminnalle¹¹⁷.

Avoimuusrekisterilain on määrä tulla voimaan eduskunnan hyväksynnän jälkeen, ja sähköistä rekisteriä kehitetään parhaillaan. Tällä hetkellä ei ole olemassa edunvalvontaa koskevaa kattavaa lainsäädäntöä, koska kehys perustuu useisiin säädöksiin ja hallinnollisiin suuntaviivoihin¹¹⁸. Avoimuusrekisterilaissa, jonka on määrä tulla voimaan 1. tammikuuta 2024, säädetään vaikuttamistoimintaa tai vaikuttamistoiminnan neuvontaa elinkeinona harjoittavien oikeushenkilöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien velvollisuudesta rekisteröityä avoimuusrekisteriin¹¹⁹. Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) kehittää parhaillaan sähköistä rekisteriä, jonka odotetaan olevan toiminnassa vuoden 2023 lopussa¹²⁰. Valtiontalouden tarkastusviraston valvomalla avoimuusrekisterillä pyritään parantamaan päätöksenteon avoimuutta, torjumaan epäasiallista vaikuttamista ja vahvistamaan kansalaisten luottamusta. Rekisterin yhteydessä on nimitetty neuvottelukunta, jossa ovat mukana oikeusministeriö, valtiovarainministeriö ja aihepiiriin perehtyneitä tutkijoita ja jonka tehtävänä on laatia edunvalvontatapaa koskevia suosituksia¹²¹.

Eduskunta ei saanut päätökseen keskusteluja ministerien pyörövi-ilmion rajoittamista koskevasta ehdotuksesta ennen vaalikauden päättymistä. Ehdotus annettiin eduskunnalle syyskuussa 2022. Keskustelua ehdotuksesta ei kuitenkaan saatu päätökseen ennen eduskunnan istuntokauden päättymistä keväällä 2023, eikä lisätyötä ollut suunnitteilla ennen huhtikuun 2023 vaaleja¹²². Tällä ehdotuksella, joka oli tarkoitus esittää eduskunnalle keväällä 2021¹²³,

¹¹⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 20.

¹¹⁶ Syyttäjälaitokselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹¹⁷ GRECO:n viides arviointikierron – Vaatimustenmukaisuusraportti, 39–41 kohta.

¹¹⁸ Tällä hetkellä edunvalvonnasta ei ole erillistä lainsäädäntöä lukuun ottamatta uutta avoimuusrekisterilakia (joka ministeriö odottaa tulevan voimaan 1. tammikuuta 2024). Edunvalvonnan sääntely perustuu eri säännöksiin, kuten valtion virkamieslakiin (750/1994), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999) ja hallintolakiin (434/2003) sekä hallinnollisiin ohjeisiin. Valtiovarainministeriö antoi joulukuussa 2022 julkisille laitoksille korruption torjuntaa koskevat suuntaviivat, joiden tavoitteena on parantaa tietoisuutta ja auttaa tunnistamaan korruptionriskit valtion laitoksissa ja virastoissa. Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 10; Oikeusvaltiokertomus 2021, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 8.

¹¹⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 17. Hallituksen esitys (HE 98/2022 vp) avoimuusrekisterilaksi. Ehdotuksessa vahvistettaisiin oikeushenkilöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien velvoite ilmoittaa rekisteriin vaikuttamistoiminnasta, joka kohdistuu eduskuntaan ja ministeriöihin, sekä siihen liittyvästä elinkeinona harjoitettavasta neuvonnasta.

¹²⁰ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹²¹ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot; oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saatu kirjallinen lausunto. Avoimuusrekisteriä varten perustetaan keväällä 2023 neuvottelukunta. Näiden suositusten antamiselle ei ole odotettavissa aikataulua, koska asia on neuvottelukunnan päätettävissä.

¹²² Oikeusministeriön kirjalliset lausunnot Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen. Suomen perustuslain mukaan ehdotuksen käsittely päättyy vaalikauden lopussa huhtikuussa 2023. Ehdotus oli sama kuin asiantuntijoiden kuulemisen vaiheessa eduskunnassa. Ministerien pyörövi-ilmion rajoittamista koskevan lakiesityksen viimeistely on yksi uuden hallitusohjelmaluonnoksen tavoitteista.

¹²³ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 11.

pyritään ottamaan käyttöön menettelyt eturistiriitojen ehkäisemiseksi ja välttämiseksi silloin, kun valtioneuvoston jäsen siirtyy toiseen tehtävään enintään 12 kuukauden ajaksi¹²⁴.

Vaikka virkamiehet ja ylimmät johtohenkilöt kuuluvat käytännesääntöjen soveltamisalaan, ministerit eivät vielääkään kuulu sen piiriin. Asia otettiin esille jo vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa¹²⁵, ja siitä annettiin GRECON suositus viidennellä arviointikierroksella¹²⁶. Toimintaohjeen¹²⁷ tarkoituksena on antaa kattava näkemys puolueettomuudesta ja riippumattomuudesta sekä niitä koskeva normi, ja sitä täydentävät perustuslaillinen perusta ja oikeuskanslerin valvonta. Vaikka ministerit ovat usein eduskunnan jäseniä ja kuuluvat siten toimintaa koskevien erityismääräysten soveltamisalaan¹²⁸, toimintaohjeen henkilöllistä soveltamisalaa on mahdollista laajentaa niin, että sitä sovelletaan nimenomaisesti ministereihin. Pääministerin kanslia päivitti ministerivastuita koskevan käsikirjan: käsikirja sisältää valtioneuvoston toimintaa ohjaavia säännöksiä ja periaatteita, kuten oikeusvaltioperiaatetta, hyvän hallintotavan periaatteita sekä asiakirjojen avoimuutta ja käsittelyä koskevan osan¹²⁹. Ministereihin ei kuitenkaan edelleenkään sovelleta toimintaohjetta, jossa käsiteltäisiin muita arkaluonteisia puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyviä aloja, joita ei tällä hetkellä käsitellä ministerin käsikirjassa¹³⁰. Kuten viime vuonna raportoitiin¹³¹, valtion virkamieslain muutos, joka koskee työsuhteen jälkeistä odotusaikaa koskevaa sopimusta, tuli voimaan kesäkuussa 2022 GRECON suosituksen mukaisesti¹³².

Valtioneuvosto esitti eduskunnalle ehdotuksen vaali- ja puoluerahoitusta koskevan lainsäädännön avoimuuden parantamiseksi. Valtioneuvoston ehdotus annettiin eduskunnalle marraskuussa 2022¹³³. Huhtikuussa 2023 pidettyjen eduskuntavaalien vuoksi ehdotusta koskeva työ kuitenkin lopetettiin¹³⁴. Ehdotuksella pyritään ehdokkaan vaalirahoituslakia, vaalilakia ja kansalaisaloitelakia muuttamalla parantamaan vaali- ja puoluerahoituksen julkistamista koskevia säännöksiä ja käytäntöjä¹³⁵ sekä vahvistamaan Valtiontalouden tarkastusviraston oikeutta valvoa ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksia¹³⁶.

¹²⁴ Ministerit voivat sitoutua noudattamaan valtion virkamieseettisen neuvottelukunnan suositusta ilmoittaa aikomuksestaan ottaa vastaan uusia tehtäviä ministerintehtävien päätyttyä. Näin ollen heihin ei sovelleta valtion virkamieslain mukaisia pyöröovi-ilmiötä koskevia rajoituksia. Tilanteesta raportoitiin sekä vuonna 2020 (s. 8) että vuonna 2022 (s. 11). HE 192/2022 vp. Kukin hallitus harkitsee sitoutumistaan valtion virkamieseettisen neuvottelukunnan suositukseen.

¹²⁵ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 10.

¹²⁶ GRECON viides arviointikierros – toinen vaatimustenmukaisuusraportti, suositukset iv ja v, 28–41 kohta.

¹²⁷ Suomen valtioneuvosto (2021): Virkamieseettinen toimintaohje. Virkamieseettinen toimintaohje annettiin vuonna 2021. Sen tavoitteena on antaa kattavat säännöt, jotka koskevat keskushallinnon ylempiä virkamiehiä, myös erityisneuvonantajia, joihin sovelletaan nyt myös taloudellisten tietojen julkistamista koskevia vaatimuksia. Tarkemmin sanottuna toimintaohje koskee kaikkia virkamiehiä.

¹²⁸ Näissä erityismääräyksissä viitataan perustuslakiin ja eduskunnan työjärjestykseen.

¹²⁹ Pääministerin kanslialta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot; pääministerin kanslian kirjallinen lausunto Suomeen tehdyn maavierailun jälkeen.

¹³⁰ GRECON viides arviointikierros – toinen vaatimustenmukaisuusraportti, suositus i, 17 ja 96 kohta.

¹³¹ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 10.

¹³² Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 17. Valtion virkamieslain (750/1994) 44 a §:n muutos; GRECON viides arviointikierros – Vaatimustenmukaisuusraportti, suositus v, 32–34 kohta.

¹³³ Eduskunta (2023), hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain, puoluelain, vaalilain 112 ja 143 l §:n sekä kansalaisaloitelain 10 §:n muuttamisesta, HE 254/2022 vp; Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹³⁴ Eduskunnan kirjelmä (EK 87/2022 vp) eduskunnan työn lopettamisesta, rauenneista asioista ja eduskunnan kokoontumisesta.

¹³⁵ Ehdotusluonnoksessa ehdokkaille asetetaan velvollisuus julkaista lainattujen varojen lähteiden nimet.

¹³⁶ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 17.

Vaikka Valtiontalouden tarkastusvirasto on todennut, että puolueet noudattavat rahoitussääntöjä kohtuullisen hyvin, se on suhtautunut kriittisesti viimeaikaiseen vaalirahoitusta koskevaan lainsäädäntöön¹³⁷, koska ehdotus ei kata puolueiden paikallisia yhdistyksiä¹³⁸. Tammikuussa 2023 oikeusministeriö rahoitti selvityksen ulkomaisesta rahoituksesta ja nykyisen lainsäädännön mahdollisista porsaanrei'istä erityisesti ulkomaisten poliittisten puolueiden mahdollisten vaikutuspyrkimysten estämiseksi¹³⁹. Selvityksen keskeiset havainnot osoittavat, että nykyisessä lainsäädännössä säädetty ulkomaisen rahoituksen kieltö ei ole ehdoton ja sitä on suhteellisen helppo kiertää.

Väärinkäytösten paljastajia koskevan direktiivin saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöä annettu kansallinen lainsäädäntö tuli voimaan. Kansallisen lainsäädännön täytäntöönpano alkaa vuonna 2023¹⁴⁰. Oikeusministeriö haki ulkoista rahoitusta julkisen ja yksityisen sektorin organisaatioita ja kansalaisia koskevaan tiedotus- ja koulutushankkeeseen¹⁴¹. Rahoituksen avulla oikeusministeriö pyrkii tekemään korruptiosta kansallisen data-analyysin ja säännöllisiä tilanneraportteja¹⁴². Kansalaiset voivat ilmoittaa väärinkäytöksistä eri kanavien kautta viranomaisille (Valtiontalouden tarkastusvirasto, Verohallinto ja Finanssivalvonta) tai sähköisesti poliisille¹⁴³.

Julkisiin hankintoihin ja poliittiseen päätöksentekoon liittyviin riskeihin puuttumiseksi järjestetään räätälöityä koulutusta¹⁴⁴. Oikeusministeriö järjesti vuonna 2022 kohdennettua ja räätälöityä koulutusta suuririskisille korruption aloille keskittyen korruption käsitteeseen ja muotoihin, julkisten hankintamenettelyjen riskien kartoittamiseen sekä haavoittuvuuksiin ja mahdollisiin eettisiin porsaanreikiin päätöksentekoprosesseissa¹⁴⁵. Lisäksi jokainen

¹³⁷ Valtiontalouden tarkastusvirasto (2022), Kertomus puoluerahoituksen valvonnasta 2022; Valtiontalouden tarkastusvirasto (2022), Vaali- ja puoluelakiin ehdotetut muutokset parantavat merkittävästi avoimuutta.

¹³⁸ Ehdotusta laadittaessa on keskusteltu siitä, olisiko puoluerahoituksen valvonta ulotettava koskemaan myös paikallisia puolueyhdistyksiä. Nykyisessä luonnoksessa ei kuitenkaan laajenneta Valtiontalouden tarkastusviraston valvontatehtävää tältä osin. Lisäksi eräässä suomalaisessa sanomalehdessä kerrottiin, että vaalirahoitus on Suomessa kasvanut nopeasti ja että on suhteellisen helppoa ja yleistä pitää rahoitus nimettömänä ja jakaa se alle 1 500 euron kynnyksarvon osuuksiin. Helsingin Sanomat (2023), Haluatko kansanedustajaksi?

¹³⁹ Muukkonen (2023), Ulkomainen poliittinen rahoitus ja sen sääntelytarpeet

¹⁴⁰ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Eduskunta (2023), HE 147/2022 vp.

¹⁴¹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 18. Oikeusministeriö sai ulkoista rahoitusta väärinkäytösten paljastajia koskevan lainsäädännön täytäntöönpanoon liittyvän koulutushankkeen toteuttamiseen (hanke käynnistyy syksyllä 2023). Lisäksi oikeusministeriö hakee ulkoista rahoitusta tietoisuuden lisäämiseen liittyvään työhön, koulutushankkeisiin ja kansallisen strategian toimiin, kuten kansalliseen data-analyysiin ja säännölliseen korruptiota koskevaan tilanneraportointiin (hakuaika loppusyksystä 2023).

¹⁴² Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 15. Suomella ei tällä hetkellä ole erityistä korruptiontorjuntavirastoa, joka tutkisi korruptioepäilyjä.

¹⁴³ korruptiontorjunta.fi/ilmoita-korruptiosta. Oikeuskanslerinvirasto ottaa vastaan ulkopuolisten henkilöiden raportit. Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 11. Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁴⁴ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 18.

¹⁴⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 18. Kunnallishallinnolle järjestettiin koulutusta yhteistyössä Kuntaliiton kanssa vuoden 2022 alussa, ja vuonna 2023 jatketaan räätälöityä koulutusta joulukuussa 2022 julkaistun selvityksen ”Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa – Askelmerkkejä hyvään hallintoon” jatkotoimena.

koulutustilaisuus tarjoaa välineitä organisaatioiden lahjomattomuutta ja korruption torjuntaa koskevien puitteiden kehittämiseksi edelleen¹⁴⁶.

III. TIEDOTUSVÄLINEIDEN MONIARVOISUUS JA VAPAUS

Sananvapaus on Suomessa suojattu perustuslailla, jossa taataan myös oikeus tutustua julkisiin asiakirjoihin¹⁴⁷. Tiedotusvälineiden sääntelyviranomaisen on Suomessa Liikenne- ja viestintävirasto (Traficom). Sen tehtävät ja valtuudet on suojattu laissa¹⁴⁸, samoin kuin julkisen palvelun tiedotusvälineiden tehtävät ja valvonta¹⁴⁹.

Kansallisen sääntelyviranomaisen ja julkisen palvelun tiedotusvälineiden riippumattomuus on pysynyt vakaana. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksen julkaisemisen jälkeen kahden kansallisen sääntelyviranomaisen – Traficom ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin – sääntelyyn ja resursseihin ei ole tehty muutoksia¹⁵⁰. Parhaillaan keskustellaan mahdollisista uusista vastuista, jotka johtuvat digipalvelusäädöksestä¹⁵¹. Moniarvoisuuden seurantavälineen raportissa (MPM 2023) näiden kahden viranomaisen riippumattomuuteen ja vaikuttavuuteen liittyvät riskit ovat vähäisiä, eivätkä ne ole muuttuneet edellisvuoteen verrattuna¹⁵². Samoin MPM:ssä vahvistetaan, että julkisen palvelun tiedotusvälineitä pidetään edelleen riippumattomina¹⁵³. Tästä myönteisestä käsityksestä huolimatta MPM:ssä korostetaan, että se on edelleen välillisen poliittisen valvonnan alainen ja että näin ollen johtavien virkojen nimitysjärjestelmän avoimuutta on mahdollista lisätä¹⁵⁴. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksessa¹⁵⁵ mainittu muutos, jonka mukaan julkisen palvelun tiedotusvälineiden julkaiseman verkkotekstisisällön on liityttävä tiiviimmin sen ääni- ja videosisältöön, tuli voimaan elokuussa 2022¹⁵⁶. Suomi edellyttää, että mediapalvelujen tarjoajat julkistavat tiedot omistusrakenteestaan¹⁵⁷. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksen jälkeen ei ole raportoitu sääntelymuutoksista, jotka koskevat tiedotusvälineiden omistuksen

¹⁴⁶ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 18. Flash-eurobarometri yritysten suhtautumisesta korruptioon EU:ssa osoittaa, että 23 prosenttia Suomen yrityksistä (EU:n keskiarvo 26 %) katsoo, että korruptio on käytännössä estänyt niitä voittamasta julkista tarjouskilpailua tai saamasta julkista hankintaa koskevaa sopimusta kolmen edellisen vuoden aikana. Tämä on 3 prosenttiyksikköä alle EU:n keskiarvon.

¹⁴⁷ Vuonna 2023 Suomi sijoittui Toimittajat ilman rajoja -järjestön lehdistönvapausindeksissä viidenneksi samoin kuin edellisvuonna.

¹⁴⁸ Laki liikenne- ja viestintävirastosta 935/2018.

¹⁴⁹ Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993; Euroopan parlamentin Flash-eurobarometrin News & Media Survey 2022 mukaan Suomi on jäsenvaltioista se, jossa kansalaiset luottavat selvästi eniten julkisiin televisio- ja radioasemiin (myös verkossa toimiviin).

¹⁵⁰ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 12–13; Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 21; Traficomilta ja Kansalliselta audiovisuaaliselta instituutilta Suomeen vuonna 2023 tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁵¹ Traficomilta vuonna 2023 Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2022/2065, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (digipalvelusäädös).

¹⁵² Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline 2023, Suomen maaraportti, s. 11.

¹⁵³ Euroopan parlamentin Flash-eurobarometrin News & Media Survey 2022 mukaan Suomi on jäsenvaltioista se, jossa kansalaiset luottavat selvästi eniten julkisiin televisio- ja radioasemiin (myös verkossa toimiviin). Vastaajista 73 prosenttia ilmoitti luottavansa näihin kanaviin (EU:n keskiarvo 49 prosenttia).

¹⁵⁴ Ks. edellinen alaviite, s. 15.

¹⁵⁵ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 14.

¹⁵⁶ Laki 159/2022 Yleisradio Oy:stä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.

¹⁵⁷ Laki sähköisen viestinnän palveluista 917/2014, 4 a §; Landskapslag (2011: 95) om radio- och televisionsverksamhet, 5 §, sellaisena kuin se on muutettuna Ahvenanmaan maakuntalailla 2020/119.

avoimuutta tai tiedotusvälineiden omistuksen ja keskittymisen rajoituksia. MPM 2023:n mukaan mediamarkkinoiden moniarvoisuuteen liittyy erittäin suuri riski, joka johtuu neljän suurimman audiovisuaalisen median omistajan laajasta kokonaismarkkinaosuudesta¹⁵⁸.

Lehdistön eettisiä sääntöjä tarkistetaan parhaillaan, ja Julkisen sanan neuvoston resurssija on vahvistettu, kun se käsittelee yhä enemmän journalistista etiikkaa koskevia valituksia. Julkisen sanan neuvosto (JSN) toteaa, että journalistista etiikkaa koskevien kantelujen määrä on kasvanut jo kolmena vuonna peräkkäin. Neuvosto katsoo, että tämä heijastaa kansalaisten lisääntyntä luottamusta valitusmekanismiin, ja neuvosto on onnistunut turvaamaan enemmän resurssija ja lyhentämään valitusten käsittelymenettelyn keskimääräistä kesto¹⁵⁹. Lähes kaikki Suomen journalistiset organisaatiot ovat sitoutuneet lehdistön eettisiin sääntöihin¹⁶⁰. Julkisen sanan neuvostoa tukee kannatusyhdistys, jolla on kustantajia ja toimittajia edustava hallitus. Media-alan sidosryhmien kuulemisen jälkeen kannatusyhdistys on päättänyt tarkistaa lehdistöä koskevat eettiset säännöt digitaalisen mediaympäristön mukanaan tuomien muutosten myötä ja sääntöjen käytön helpottamiseksi. Se on nimittänyt tätä varten työryhmän¹⁶¹.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistustyössä on tapahtunut jonkin verran edistymistä. Oikeusvaltiokertomuksessa 2022 Suomelle suositeltiin, että se ”jatkaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset”. Oikeusministeriön vuonna 2021 asettama työryhmän on jatkanut työtään, jolla se arvioi nykyisen lainsäädännön soveltamisalan riittävyttä ja mahdollisia puutteita ja esittää ratkaisuja¹⁶². Tiedotusvälineiden sidosryhmät ja toimittajat ovat yleisesti kannattaneet mahdollista uudistusta¹⁶³. Työryhmä esitti marraskuussa 2022 lainsäädäntöluonnosehdotuksen rikosoikeudellisten menettelyjen asiakirjoja koskevien poikkeusten selkeyttämiseksi¹⁶⁴. Se esittää loppuraportin kokonaisuudistuksesta loppusyksyllä 2023¹⁶⁵. Eduskunnan työ keskeytyi eduskunnan toimikauden päätyttyä, ja uusi valtioneuvosto päättää, jatketaanko sitä. Samanaikaisesti korkein hallinto-oikeus antoi joulukuussa 2022 tuomion, jossa se puolsi tiedotusvälineiden oikeutta saada verohallinnolta journalistista käyttöä varten luettelo julkisista tiedoista, jotka koskevat henkilöiden tuloverotusta, vaikka kyseiset henkilöt vastustaisivat tietojen jakamista. Oikeus katsoi, että tällaisten sähköisten tietojen luovuttamisesta on tullut osa verohallinnon vakiintuneita toimia, joilla tuetaan verotusta koskevaa sosiaalista keskustelua tiedotusvälineissä. Tuomio auttaa sovittamaan yhteen yksityisyyden suojaa ja verotietojen julkista saatavuutta koskevat lait¹⁶⁶. MPM 2023:ssa todetaan, että tiedonsaantioikeuden suojaamisen riskipistemäärä on alhainen, mutta oikeus

¹⁵⁸ Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline 2023, Suomen maaraportti, s. 12–13.

¹⁵⁹ Julkisen sanan neuvostolta vuoden 2023 maavierailun yhteydessä saadut tiedot; Julkisen sanan neuvosto (2022), vuosikertomus 2022.

¹⁶⁰ Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline 2023, Suomen maaraportti, s. 15.

¹⁶¹ Julkisen sanan neuvosto (2022), Journalistin ohjeiden päivitystä valmisteleva työryhmä on nimitetty. Sääntöjä tarkistettiin edellisen kerran vuonna 2014.

¹⁶² Lisätietoja on saatavilla osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM083:00/2020>.

¹⁶³ Vastaukset oikeusministeriön aloitteesta järjestettyyn julkiseen kuulemiseen (ks. edellinen alaviite); Julkisen sanan neuvostolta, Journalistiliitolta ja Medialiitolta Suomeen vuonna 2023 tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁶⁴ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 21; lisätietoja on saatavilla sivulla HE 273/2022 vp (eduskunta.fi).

¹⁶⁵ Suomen kirjallinen jatkolausunto oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023.

¹⁶⁶ Verohallinto (2022), Korkein hallinto-oikeus: Asiakkaila ei oikeutta vastustaa verotietojensa sähköistä luovutusta medialle; Korkein hallinto-oikeus, tuomio 21.12.2022, 21814/2021, ECLI:FI:KHO:2022:146.

tutustua viranomaisten hallussa oleviin asiakirjoihin ja tietoihin viivästyy usein tai se evätään¹⁶⁷. Yhteenvedon voidaan todeta, että oikeusvaltiokertomuksessa 2022 esitetyn, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamisen valmistelujen jatkamista koskevan suosituksen suhteen on tapahtunut jonkin verran edistymistä.

Toimittajien suojelun kehys on pysynyt vakaana. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksen¹⁶⁸ jälkeen sananvapauden yleinen suojelu on pysynyt vakaana korkealla tasolla¹⁶⁹. MPM 2023:n mukaan Suomi on toimittajille ja media-alan ammattilaisille vapaa ja suojattu ympäristö ja lainsäädäntökehys takaa heille suhteellisen hyvän turvallisuuden¹⁷⁰. Viimeaikaisten kyselytutkimusten mukaan kansalaiset luottavat uutismediaan enemmän kuin koskaan aiemmin¹⁷¹. Vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksen julkaisemisen jälkeen journalismin toimintamahdollisuuksia ja toimittajien turvallisuutta edistävä Euroopan neuvoston foorumi¹⁷² on päivittänyt varoitustaan, joka koskee kahden toimittajan rikostuomioita, sen jälkeen, kun heitä ja yhtä toimittajaa vastaan oli nostettu syytteet vuonna 2021 valtion turvallisuussalaisuuden paljastamisesta ja aikomuksesta paljastaa muita valtiosalaisuuksia.¹⁷³ Erillinen uusi varoitus koskee toimittajan lyhyttä vangitsemista mielenosoituksen yhteydessä ja hänen muistikorttinsa takavarikointia¹⁷⁴.

On valmisteltu lainsäädäntöuudistuksia, joilla puututaan toimittajiin kohdistuvaan verkkohäirintään. Oikeusvaltiokertomuksen 2022 jälkeen rikoslakia on muutettu niin, että sukupuoli on lisätty niiden vaikuttimien joukkoon, joiden perusteella rangaistusta (mistä tahansa) rikoksesta voidaan koventaa. Tammikuussa 2023 voimaan tulleella muutoksella¹⁷⁵ voitaisiin puuttua naispuolisiin toimittajiin kohdistuvaan vihapuheeseen, ja journalistinen yhteisö on tukenut sitä¹⁷⁶. Lisäksi on annettu uutta lainsäädäntöä, jonka tavoitteena on tehostaa lähestymiskieltoja¹⁷⁷ ja puuttua osittain verkossa toteutettaviin vihakampanjoihin. Syyskuussa 2022 julkaistiin arviointi, jossa selvitettiin, onko rikoslakiin tarpeen tehdä muutoksia maalittamista koskevien syytetoimien tehostamiseksi. Arvioinnissa viitataan henkilöön hänen työnsä tai yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi kohdistettujen joukkotoimien muodossa tapahtuvaan järjestelmälliseen häirintään verkkoalustoilla¹⁷⁸. Valtioneuvosto tarkastelee tulevaisuudessa, olisiko eduskunnalle laadittava ehdotus¹⁷⁹. Suomen journalistiliitto on ollut mukana työturvallisuuskeskuksen ja Medialiiton työssä laadittaessa ohjeita siitä, miten voidaan valmistautua ja ehkäistä verkossa tapahtuvaa häirintää ja maalittamista, joita he pitävät yhtenä

¹⁶⁷ Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline 2023, Suomen maaraportti, s. 10.

¹⁶⁸ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 15.

¹⁶⁹ Journalistiliitolta vuonna 2023 tehdyn maavierailun yhteydessä saatu lausunto.

¹⁷⁰ Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline 2023, Suomen maaraportti, s. 10–11.

¹⁷¹ Media-alan tutkimussäätiö (2022), Suomalaisten luottamus uutisiin suurempaa kuin koskaan; Reuters Institute for the Study of Journalism (2022), Digital News Report 2022.

¹⁷² Euroopan neuvosto, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists, Finland.

¹⁷³ Tammikuussa 2023 Helsingin käräjäoikeus tuomitsi kaksi kolmesta alkuperäisestä toimittajasta. Kansainvälinen lehdistöinstituutti (2023), Finland: Conviction of two Helsingin Sanomat journalists sets dangerous precedent; Toimittajat ilman rajoja (2023), The conviction of Finnish journalists for revealing state secrets sets a dangerous precedent for press freedom internationally; Journalistiliitto (2023), Journalistiliitto: Toimittajien sananvapaustuomio vaikeuttaa yleisön tiedonsaantia; Julkisen sanan neuvostolta, Medialiitolta ja Journalistiliitolta Suomeen vuonna 2023 tehdyn maavierailun yhteydessä saadut lausunnot.

¹⁷⁴ Euroopan neuvosto, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists, Finland.

¹⁷⁵ Lisätietoja on saatavilla osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM024:00/2019>.

¹⁷⁶ Vastaukset oikeusministeriön aloitteesta järjestettyyn julkiseen kuulemiseen (ks. edellinen alaviite).

¹⁷⁷ Lisätietoja on saatavilla osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM015:00/2020>.

¹⁷⁸ Oikeusministeriö (2022), Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely – Arviointimuistio 2022:29.

¹⁷⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 23.

suurimmista toimittajien Suomessa kohtaamista ongelmista ja jotka voivat saada aikaan itsesensuuria tai journalistien siirtymistä pois ammatistaan¹⁸⁰.

IV. MUUT HALLITUSJÄRJESTELMÄN OSIEN KESKINÄISEEN VALVONTAAN LIITTYVÄT INSTITUTIONAALISET KYSYMYKSET

Suomi on yksikamarinen parlamentaarinen demokratia, jossa lainsäädäntöaloitteita voivat tehdä sekä hallitus että eduskunta (käytännössä useimmat lait perustuvat kuitenkin hallituksen esitykseen). Perustuslainmukaisuuden ennakoarvioinnin suorittavat valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan perustuslakivaliokunta¹⁸¹, joka arvioi eduskunnalle annettujen esitysten perustuslainmukaisuutta. Lisäksi kaikki tuomioistuimet voivat konkreettisissa tapauksissa arvioida perustuslainmukaisuutta jälkikäteen.¹⁸² Oikeuskanslerilla, Ihmisoikeuskeskuksella ja eduskunnan oikeusasiamiehellä on tärkeä rooli hallitusjärjestelmän osien keskinäisessä valvonnassa.

Uusi opas perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista lainsäädännön valmistelussa on julkaistu. Oikeusministeriö hyväksyi marraskuussa 2022 oppaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista lainvalmistelussa helpottaakseen lainsäädännön perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten tunnustamista ja arviointia¹⁸³. Lisäksi kaikkien ministeriöiden kansliapäälliköt julkaisivat lokakuussa 2022 päivitetyt sääntelyn vaikutusten arviointia koskevat suuntaviivat, joihin sisältyy ohjeita taloudellisten, ympäristöön liittyvien ja muiden inhimillisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten arviointia varten¹⁸⁴. Suuntaviivoihin sisältyy myös demokratiaan ja oikeusvaltioon kohdistuvia vaikutuksia käsittelevä osio.¹⁸⁵ Yleisesti ottaen sidosryhmien osallistuminen lainsäädäntöprosessiin on edelleen merkityksellistä, ja joitakin ristiriitaisuuksia on raportoitu erityisesti ministeriöiden ja niiden osastojen erilaisessa lähestymistavassa¹⁸⁶. Jotta kansalaisyhteiskunnan järjestelmällistä osallistumista lainsäädäntöprosesseihin voitaisiin parantaa, lakiehdotuksista vastaaville ministeriöiden työntekijöille tarjotaan järjestelmällisesti koulutusta ja ohjeita sidosryhmien yhteistyön parantamiseksi¹⁸⁷. Valtioneuvoston elokuussa 2020 hyväksymä paremman sääntelyn toimintaohjelma, jonka tavoitteena on parantaa lainsäädännön laadintaprosessin

¹⁸⁰ Journalistiliitto (2023), Työturvallisuuskeskukselta tukea somehäirinnän ja maalittamisen varalle; journalistiliitolta Suomeen vuonna 2023 tehdyn maavierailun yhteydessä saatu lausunto.

¹⁸¹ Valiokunta koostuu kansanedustajista. Se kuuluu säännöllisesti riippumattomia perustuslakiasiantuntijoita.

¹⁸² Perustuslain 106 §:ssä säädetään, että ”jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle”.

¹⁸³ Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa -opas, saatavilla verkossa osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164464>. Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 25.

¹⁸⁴ Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa, päivitetyt ohjeet saatavilla verkossa osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164464>; ja englanniksi osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164932>. Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 25.

¹⁸⁵ Suomen kirjallinen lausunto oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023.

¹⁸⁶ Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnalta, Demlalta ja Amnesty Internationalilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

¹⁸⁷ Suomen viranomaisilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut kirjalliset tiedot, s. 1. Koulutuksessa ja ohjeissa keskitytään sidosryhmien tunnistamiseen, tasavertaisten ja oikea-aikaisten kuulemisprosessien suunnitteluun ja valmisteluprosessin avoimuuteen.

laatua ja avoimuutta edelleen, kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2021 kuvattiin¹⁸⁸, on tarkoitus saada päätökseen vuoden 2023 loppuun mennessä, ja sen täytäntöönpanoraportti on määrä antaa syyskuussa 2023¹⁸⁹.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomea koskevien tuomioiden täytäntöönpano oli 1. tammikuuta 2023 kesken yhdeksässä ns. johtavassa tapauksessa. Luku on sama kuin edellisvuonna¹⁹⁰. Viimeisten kymmenen vuoden aikana johtavissa tapauksissa annetuista Suomea koskevista tuomioista täytäntöönpanoa odotti tuolloin 50 prosenttia (vuonna 2022 osuus oli 60 prosenttia), ja keskimäärin tuomiot olivat odottaneet täytäntöönpanoa 12 vuotta ja 11 kuukautta (vuonna 2022 odotusaika oli 11 vuotta ja 11 kuukautta)¹⁹¹. Vanhin johtavassa tapauksessa annettu tuomio, joka odottaa yhä täytäntöönpanoa 17 vuoden kuluttua tuomion julistamisesta, koskee yksityis- ja perhe-elämän suojelua koskevien asianmukaisten takeiden puuttumista etsintä- ja takavarikkotoimenpiteiden täytäntöönpanon yhteydessä.¹⁹² 15. kesäkuuta 2023 saadun tiedon mukaan täytäntöönpanoa odottavien johtavissa tapauksissa annettujen tuomioiden määrä on laskenut seitsemään¹⁹³.

Valmiuslakiin hyväksyttiin kohdennettu muutos, ja kattavampi uudistus on vielä kesken. Lakimuutos hyväksyttiin heinäkuussa 2022 kiireellisessä perustuslain säätämisyjärjestyksessä¹⁹⁴, ja sen päätavoitteena oli mahdollistaa poikkeusolojen julistaminen myös silloin, kun on kyse vakavasta Suomeen kohdistuvasta hybridivaikuttamisesta¹⁹⁵. Valmiuslain kattavampi uudistus aloitettiin syksyllä 2022, ja uusi työryhmä ja eduskunnan valiokunta on nimetty. Kattavan uudistuksen tavoitteena on saattaa valmiuslaki ajan tasalle ja muuttaa sitä siten, että se vastaa perustuslakia ja yhteiskunnan nykyistä näkemystä ympäristöstä ja sitä uhkaavista tekijöistä¹⁹⁶. Työryhmä koostuu kaikkien ministeriöiden ja tasavallan presidentin kanslian edustajista sekä riippumattomista perustuslakiasiantuntijoista.

¹⁸⁸ Oikeusvaltiokertomus 2021, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 13; Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 17.

¹⁸⁹ Suomen viranomaisilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut kirjalliset tiedot.

¹⁹⁰ Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomion edellyttämien täytäntöönpanotoimenpiteiden hyväksymistä. Komitean käytäntönä on koota yhteen sellaiset valtioita vastaan nostetut kanteet, jotka edellyttävät samankaltaisia täytäntöönpanotoimenpiteitä, erityisesti yleisiä toimenpiteitä, ja tarkastella niitä yhdessä. Tällaisen kokoelman ensimmäinen tapaus nimetään johtavaksi tapaukseksi yleisten toimenpiteiden valvonnan osalta, ja kokoelmaan kuuluvien samankaltaisten tapausten käsittely voidaan lopettaa, kun katsotaan, että kaikki mahdolliset yksittäiset toimenpiteet, jotka ovat tarpeen oikeussuojan antamiseksi hakijalle, on toteutettu.

¹⁹¹ Luvut on saatu eurooppalaiselta täytäntöönpanoverkostolta (European Implementation Network), joka laskee ne niiden tapausten perusteella, joiden katsotaan olevan vireillä vuotuisena koontipäivänä eli 1. tammikuuta 2023. Ks. eurooppalaisen täytäntöönpanoverkoston lausunto oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 3.

¹⁹² Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.9.2005, *Petri Sallinen ym. v. Suomi*, 50882/99, täytäntöönpano vireillä vuodesta 2005.

¹⁹³ Tiedot saatu Euroopan neuvoston verkkotietokannasta (HUDOC-EXEC).

¹⁹⁴ Perustuslain 73 §:ssä säädetään, että lainsäädäntöehdotus, johon liittyy perustuslakiin tehtävä rajattu poikkeus, on hyväksyttävä perustuslain säätämisyjärjestyksessä, eli se on hyväksyttävä lepäämään tai julistettava kiireelliseksi vähintään viiden kuudesosan enemmistöllä. Teoksessa ”Finland: Legal Response to Covid-19”, T Kotkas, A Kantola, H Wass, E Husu. Oxford University Press, 2021.

¹⁹⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 5, 25.

¹⁹⁶ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

Ehdotus on määrä antaa syksyllä 2025.¹⁹⁷ Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistellut muistion tartuntatautilain uudistamistarpeesta.¹⁹⁸

Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltajakoa selkeyttävä laki on tullut voimaan¹⁹⁹. Laki, jolla pyritään selkeyttämään näiden kahden viranomaisen välistä tehtävänjakoa, hyväksyttiin 19. huhtikuuta 2022, kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2022 on mainittu²⁰⁰, ja se tuli voimaan 1. lokakuuta 2022²⁰¹. Tähänastista käytännön soveltamista on arvioitu myönteisesti erityisesti resurssien tehokkaamman käytön, erikoistumisen ja paremman kansalaisten tarpeisiin vastaamisen kannalta²⁰². Valtioneuvoston esitystä perustaa uusi virasto, joka antaisi hallinnollista tukea riippumattomille elimille, kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2022 todetaan²⁰³, ei ole esitetty eduskunnalle edellisen valtioneuvoston aikana. Lisäkeskustelu tällaisen elimen tarpeellisuudesta riippuu uuden valtioneuvoston ohjelmasta²⁰⁴. Ihmisoikeuskeskus, joka muodostaa yhdessä valtuuskuntansa ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa A-statuksen saaneen kansallisen ihmisoikeusinstituution²⁰⁵, on laatinut ihmisoikeusrakennetta koskevan selvityksen, jossa on yksilöity useita ongelmia, muun muassa kysymyksiä, jotka liittyvät Suomen ihmisoikeusinstituutioiden suureen hajanaisuuteen²⁰⁶.

Eduskunta hyväksyi tarkistuksia kansalaisjärjestöjen rahoitusmallin parantamiseksi. Kansalaisyhteiskunnalla katsotaan olevan Suomessa avoimet toimintamahdollisuudet²⁰⁷. Kuten oikeusvaltiokertomuksessa 2022 todettiin, valtioneuvosto laati ehdotuksen uudeksi rahoitusmalliksi, joka saatiin valmiiksi helmikuussa 2022²⁰⁸. Tässä uudessa mallissa kansalaisjärjestöt saivat vakaan ja riittävän rahoituksen, koska toimet rahoitettaisiin rahapeleistä saatavien tulojen sijaan valtion kokonaistuloilla ja korvamerkkitsemättä varojen aiottua käyttöä²⁰⁹. Ehdotuksen jatkotoimena laadittiin useita lainsäädäntömuutoksia uuden rahoitusmallin huomioon ottamiseksi²¹⁰. Kaikki nämä muutokset tulevat voimaan

¹⁹⁷ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 26; Oikeusministeriöltä Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot.

¹⁹⁸ Suomen kirjallinen lausunto oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023; Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 24, 25.

¹⁹⁹ Laki valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta, nro 330/2022.

²⁰⁰ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 18.

²⁰¹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 27; Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 17, 27.

²⁰² Oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 27; Oikeuskanslerilta, eduskunnan oikeusasiamieheltä ja Ihmisoikeuskeskukselta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²⁰³ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 18.

²⁰⁴ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²⁰⁵ Oikeusvaltiokertomus 2020, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 13.

²⁰⁶ Ihmisoikeuskeskus (2022), Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista. Ihmisoikeuskeskukselta ja Amnesty Internationalilta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²⁰⁷ Luokituksesta vastaa Civicus, Suomi; Luokitus on viisiportainen: avoin, kaventunut, estetty, tukahdutettu tai suljettu.

²⁰⁸ Oikeusvaltiokertomus 2022, luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 19.

²⁰⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 30; Uutta rahoitusmallia koskeva muistio on saatavilla verkossa osoitteessa https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/104236898/Rahapelituotoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllysten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf/a623bb09-b3a3-4230-308f-500b88f34862/Rahapelituotoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllysten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf?t=1644326410914.

²¹⁰ Valtioneuvosto antoi vuonna 2022 eduskunnalle esityksen (HE 255/2022 vp) laiksi arpajaislain muuttamisesta, esityksen (HE 282/2022 vp) opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan säädösmuutoksiksi, esityksen (HE

1. tammikuuta 2024²¹¹. Lisäksi valtioneuvosto asetti eduskunnan toimikaudeksi helmikuussa 2023 uuden parlamentaarisen neuvottelukunnan, joka käsittelee yleishyödyllisten yhteisöjen rahoittamista ja toiminnan kehittämistä, kunnes uusi neuvottelukunta asetetaan (kuitenkin korkeintaan 31. joulukuuta 2023 asti).²¹² Sidosryhmät arvioivat uudistusta myönteisesti ja odottavat sen lisäävän vakautta²¹³. Yhdistyslain muutos tuli voimaan 8. helmikuuta 2023²¹⁴. Muutoksen tavoitteena on edistää ja helpottaa kansalaistoiminnan harjoittamista ottamalla käyttöön hallinnon organisointia helpottavia tapoja, mukaan lukien talous- ja kirjanpitokysymykset, erityisesti pienempien organisaatioiden osalta²¹⁵. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta julkaisi lokakuussa 2022 strategiansa vuosiksi 2022–2026²¹⁶. Strategian tavoitteena on selkeyttää kansalaisyhteiskunnan tulevaisuutta koskevia tavoitteita. Strategian kolme päätavoitetta ovat i) turvata ja vahvistaa yhdistysten ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden autonomisuutta ja elinvoimaisuutta, ii) kehittää hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta ja kumppanuutta ja iii) edistää kaikkien yhdenvertaista, aktiivista osallistumista. Strategian edistäminen on kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan työn keskiössä tulevina vuosina²¹⁷. Se tekee myös strategian väliarvioinnin²¹⁸.

Valtioneuvosto hyväksyi päätöslauselman Suomen demokratiapolitiikasta vuoteen 2030 saakka. Valtioneuvosto hyväksyi 3. marraskuuta 2022 päätöslauselman Suomen demokratiapolitiikasta 2020-luvulla.²¹⁹ Pitkän aikavälin demokratiapolitiikalle on asetettu kuusi keskeistä tavoitetta, joihin sisältyy demokratiaa, ihmisoikeuksia ja mediakasvatusta koskevia erityistavoitteita ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä koskeva tavoite. Ihmisoikeuksia ja tiedotusvälineitä koskevan koulutuksen tason parantamiseksi todettiin, että opettajien ja henkilöstön kouluttamiseen ei ole pysyviä rakenteita ja resursseja, ja ehdotettiin avoimen keskustelun lisäämistä disinformaation torjumiseksi.²²⁰ Kansalaisyhteiskunnan osallistumisen osalta suositellaan erityisesti kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisen pitkän aikavälin yhteistyön käynnistämistä, lasten, nuorten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien asukkaiden parempaa osallistamista prosessiin²²¹ sekä kansalaisjärjestöjen pitkän aikavälin rahoituksen ja nuorten osallistumisen tukemista²²². Useimmat politiikassa ehdotetut

269/2022 vp) laiksi sosiaali- ja terveystalouden yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta sekä esityksen (HE 260/2022 vp) laiksi hevoskasvatuksesta ja hevosurheilun edistämiseen myönnettävistä avustuksista.

²¹¹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 30.

²¹² Suomen kirjallinen lausunto oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023. Lisätietoja uudesta parlamentaaraisesta neuvottelukunnasta on saatavilla osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f80811b84>.

²¹³ Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta, Demla ja Amnesty International ilmaisivat epävarmuutta tulevasta rahoituksesta.

²¹⁴ Oikeusministeriöltä Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²¹⁵ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 29; Oikeusministeriöltä Suomeen tehtyjen maavierailujen yhteydessä saadut tiedot.

²¹⁶ Strategia on saatavilla verkossa osoitteessa <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164354>; Franet (2023), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Finland., s. 3; Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnalta Suomeen tehdyn maavierailun yhteydessä saadut tiedot.

²¹⁷ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 31.

²¹⁸ Franet (2023), Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Finland, s. 3–4.

²¹⁹ Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023, s. 31.

²²⁰ Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla, s. 38.

²²¹ Suomen demokratiapolitiikka, s. 33.

²²² Ks. edellinen alaviite, s. 50–51.

toimenpiteet riippuvat uuden hallituksen toimeenpanopäätöksestä, koska ne määräytyvät kunkin hallituksen ja toimivaltaisen ministeriön linjausten ja tavoitteiden mukaan²²³.

²²³ Ks. edellinen alaviite, s. 55.

Liite I: Lähteet aakkosjärjestyksessä*

* *Luettelo oikeusvaltiota koskevaan vuoden 2023 vuosikertomukseen liittyvän kuulemisen yhteydessä saaduista vastauksista on saatavilla osoitteessa https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.*

CEPEJ (2021), *Study on the functioning of judicial systems in the EU Member States*

CEPEJ (2022), *Arviointiraportti 2022, Suomen maakatsaus*, <https://rm.coe.int/cepej-fiche-pays-2020-22-e-web/1680a86276>

Civicus, Kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien seuranta – Suomi
<https://monitor.civicus.org/country/finland/>.

Eduskunta (2023), Eduskunnan kirjelmä (EK 87/2022 vp) eduskunnan työn lopettamisesta, rauenneista asioista ja eduskunnan kokoontumisesta
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_254+2022.aspx.

[Eduskunta \(2023\), HE 98/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle avoimuusrekisterilain.](#)

Eduskunta (2022), *HE 147/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi*
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220147>

Eduskunta (2022), *HE 192/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valtioneuvoston jäsenen tehtävään liittyvästä karenssista sekä sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_192+2022.aspx

Eduskunta (2023), *HE 254/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain, puoluelain, vaalilain 112 ja 143 l §:n sekä kansalaisaloitelain 10 §:n muuttamisesta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_254+2022.aspx.

Eduskunta (2022), *HE 255/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi arpajaislain muuttamisesta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_255+2022.aspx

Eduskunta (2022), *HE 260/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hevoskasvatuksen ja hevosurheilun edistämiseen myönnettävistä avustuksista*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_260+2022.aspx.

Eduskunta (2022), *HE 269/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätöiden rahoituksesta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_269+2022.aspx.

Eduskunta (2022), *HE 273/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_273+2022.aspx.

Eduskunta (2022), *HE 282/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle eräksi arpajaislain muuttamisesta johtuviksi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan säädösmuutoksiksi*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_282+2022.aspx.

Eduskunnan oikeusasiamies, verkkosivusto: <https://www.oikeusasiamies.fi>.

Eduskunta (2023), *Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta*
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/VNS_13+2022.pdf.

EPPO (2022), *Vuosikertomus* https://www.epo.europa.eu/sites/default/files/2023-02/EPPO_2022_Annual_Report_EN_WEB.pdf.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.9.2005, *Petri Sallinen ym. v. Suomi*, 50882/99.

Euroopan komissio (2020), *oikeusvaltiokertomus 2020*, luku: *Oikeusvaltiotilanne Suomessa*.

Euroopan komissio (2021), *oikeusvaltiokertomus 2021*, luku: *Oikeusvaltiotilanne Suomessa*.

Euroopan komissio (2022), *oikeusvaltiokertomus 2022*, luku: *Oikeusvaltiotilanne Suomessa*.

Euroopan komissio (2023): *EU:n oikeusalan tulostaulu*.

Euroopan neuvosto (2023), *journalismin toimintamahdollisuuksia ja toimittajien turvallisuutta edistävä foorumi – Suomi*, <https://fom.coe.int/en/pays/detail/11709508>.

Euroopan parlamentti (2022), *Flash-eurobarometri: News & Media Survey 2022*, EB-ID 2832/FL011EP <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>.

Eurooppalainen täytäntöönpanoverkosto (2022), *Eurooppalaisen täytäntöönpanoverkoston panos vuoden 2022 oikeusvaltiokertomukseen*.

Franet, Ihmisoikeusinstituutti, Åbo Akademi University (2023), *Country research - Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Finland*, Wien, EU:n perusoikeusvirasto <https://fra.europa.eu/en/country-data/2023/civic-space-report-2023>.

GRECO (2018): *Viides arviointikierros – Korruption ehkäiseminen ja integriteetin edistäminen valtionhallinnossa (ylimmissä johtotehtävissä) ja lainvalvonnasta vastaavissa viranomaisissa – Arviointiraportti – Suomi*.

GRECO (2020): *Viides arviointikierros – Korruption ehkäiseminen ja integriteetin edistäminen valtionhallinnossa (ylimmissä johtotehtävissä) ja lainvalvonnasta vastaavissa viranomaisissa – Vaatimustenmukaisuusraportti – Suomi*.

GRECO (2022): *Viides arviointikierros – Korruption ehkäiseminen ja integriteetin edistäminen valtionhallinnossa (ylimmissä johtotehtävissä) ja lainvalvonnasta vastaavissa viranomaisissa – Toinen vaatimustenmukaisuusraportti – Suomi*.

Hirvola, Aino, Mikkonen, Salla, Skippari, Mika ja Tiensuu, Paul (2021), ”*Kohti avoimempaa lobbausta: Lobbauksen nykytila Suomessa valtiollisella tasolla*” (julkaisusarjassa ”*Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021*”).

Ihmisoikeuskeskus (2022) *Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista* <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/uutiset/pio-toimija-selvitys/>.

Julkisen Sanan Neuvosto (2022), *Journalistin ohjeiden päivitystä valmisteleva työryhmä on nimetty* <https://jsn.fi/journalistin-ohjeiden-paivitysta-valmisteleva-tyoryhma-on-nimitetty/>.

Julkisen Sanan Neuvosto (2022), *Julkisen Sanan Neuvoston toimintakertomus 2022*, <https://jsn.fi/wp-content/uploads/2023/03/JSN-vuosikertomus-2022.pdf>.

Journalistiliitto (2023), *Journalistiliitto: Toimittajien sananvapaustuomio vaikeuttaa yleisön tiedonsaantia* <https://journalistiliitto.fi/fi/journalistiliitto-toimittajien-sananvapaustuomio-vaikeuttaa-yleison-tiedonsaantia/>.

Journalistiliitto (2023), *Työturvallisuuskeskukselta tukea somehäirinnän ja maalittamisen varalle*, <https://journalistiliitto.fi/fi/tyoturvaluuskeskukselta-tukea-somehairinnan-ja-maalittamisen-varalle/>.

Kansainvälinen lehdistöinstituutti (2023), *Finland: Conviction of two Helsingin Sanomat journalists sets dangerous precedent* https://ipi.media/finland-conviction-of-two-helsingin-sanomat-journalists-sets-dangerous-precedent/?mc_cid=1bdc28fbf6&mc_eid=dc57a49891.

Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta (2022), *Autonominen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta kaikille: Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn strategia 2022–2026*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164354>.

Korkein hallinto-oikeus, tuomio 21.12.2022, nro 21814/2021, ECLI:FI:KHO:2022:146.

Kotkas Toomas, Husu Elisa Anniina, Wass Hanna, Kantola Anu (2021), *Finland: Legal Response to Covid-19*.

Media-alan tutkimussäätiö (2022), *Suomalaisten luottamus uutisiin suurempaa kuin koskaan* <https://www.medialiitto.fi/uutiset/suomalaisten-luottamus-uutisiin-suurempaa-kuin-koskaan/>.

Muukkonen, M. (2023), *Ulkomainen poliittinen rahoitus ja sen sääntelytarpeet* https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164556/OM_2023_6_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

OECD (2022), *Finland should urgently step up its efforts to enforce its foreign bribery offence, including by addressing concerns about the definition of the offence* <https://www.oecd.org/newsroom/finland-should-urgently-step-up-its-efforts-to-enforce-its-foreign-bribery-offence.htm>.

Oikeuskansleri, verkkosivusto: <https://oikeuskansleri.fi>.

Oikeuskansleri (2022), *lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle, nro OKVP2823/22/2022*.

Oikeuskansleri (2023), *oikeuskanslerin panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023*.

Oikeuslaitos, *tuomioistuinkohtaiset tilastot* <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html>.

Oikeuslaitos (2023), *Mitä asioita käräjäoikeus käsittelee?* <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleisettuomioistuimet/karajaoikeudet/mitaasioitakarajaoikeuskasittelee.html>.

Oikeusministeriö (2019), *Rikoslain 6 luvun 5 §:n täydentäminen säätämällä koventamisperusteeksi rikoksen tekeminen sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta*, <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM024:00/2019>.

Oikeusministeriö (2020), *Lähestymiskiellon tehostaminen*, <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM015:00/2020>

Oikeusministeriö (2020), *Julkisuuslain ajantasaistaminen*, <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM083:00/2020>

Oikeusministeriö (2022), *Maalittamisen rikosoikeudellinen sääntely – Arviomuistio 2022:29*.

Oikeusministeriö (2022), *Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164464>.

Oikeusministeriö (2022), *Päivitetty lainvalmistelun vaikutusarviointiohje*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164423>.

Oikeusministeriö (2022), *Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio*, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164391>.

Oikeusministeriö (2023), *Arviomuistio lautamiesten valintatavasta*, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164666/OM_2023_8_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Oikeusministeriö (2023), *nimityspäätös: ”Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen” -työryhmä, nro VN/34680/2022-OM-12*.

Poliisi (2022), *Marjanhankintayritykseen kytkeytyvä esitutkinta jatkuu – poliisi ja Rajavartiolaitos epäilevät törkeää ihmiskauppaa* <https://poliisi.fi/-/marjanhankintayritykseen-kytkeytyva-esitutkinta-jatkuu-poliisi-ja-rajavartiolaitos-epailevat-torkeaa-ihmiskauppaa>.

Rahanpesun selvittelykeskus, <https://poliisi.fi/rahanpesu>.

Reuters Institute for the Study of Journalism (2022), *Digital News Report 2022* <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022>.

Suomen Asianajajaliitto (2023), *Suomen asianajajaliiton panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023*.

Suomen valtioneuvosto (2023), *Suomen panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023*.

Syyttäjälaitos (2023), *Syyttäjälaitokselta maavierailun yhteydessä saatu kirjallinen lausunto*.

Syyttäjälaitos (2021), *Syyttäjälaitokselta Suomeen vuonna 2021 tehdyn maavierailun yhteydessä saatu kirjallinen lausunto*.

Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden ja vapauden keskus (2023), *Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantaväline, Suomen maaraportti*.

Toimittajat ilman rajoja (2023), *The conviction of Finnish journalists for revealing state secrets sets a dangerous precedent for press freedom internationally* <https://rsf.org/en/conviction-finnish-journalists-revealing-state-secrets-sets-dangerous-precedent-press-freedom>.

Toimittajat ilman rajoja (2023) – Suomi <https://rsf.org/en/finland>.

Transparency International (2023), *Korruptioindeksi 2022*.

Tuomioistuinvirasto (2023), *Tuomioistuinviraston panos oikeusvaltiota koskevaan vuosikertomukseen 2023*.

Valtioneuvosto, korruptiontorjunnan verkkosivusto, <https://www.korruptiontorjunta.fi>

Valtioneuvosto (2021), *Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021–2023* https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163396/VN_2021_66.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Valtioneuvosto (2021), *Virkamieseettinen toimintaohje* <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163089/Virkamieseettinen%20toimintaohje.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Valtioneuvosto (2022), *Lahjonta kansainvälisessä liiketoiminnassa: Sääntelyn, soveltamiskäytännön ja koulutuksen nykytila ja muutostarpeet* <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163811>.

Valtioneuvosto (2022), *Oikeudellista ministerivastuuta ja kansanedustajan syytelupapyyntöä koskeva taustamuistio*.

Valtioneuvosto (2022), *Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta* https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164448/VN_2022_67.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Valtioneuvosto (2022), *Yhteisymmärrysmuistio: Rahapeliteutoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen uusi rahoitusmalli* https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/104236898/Rahapeliteutoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllisten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf/a623bb09-b3a3-4230-308f-500b88f34862/Rahapeliteutoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllisten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf?t=1644326410914.

Valtioneuvosto (2023), *Valtioneuvostolta maavierailun yhteydessä saatu kirjallinen lausunto*.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2022), *Puoluerahoitusvalvonnan kertomus 2022* <https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index.html>.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2022) *Vaali- ja puoluelakiin ehdotetut muutokset parantavat merkittävästi avoimuutta* <https://www.vtv.fi/uutiset/vaali-ja-puoluelakiin-ehdotetut-muutokset-parantavat-merkittavasti-avoimuutta/>.

Verohallinto (2022), *Korkein hallinto-oikeus: Asiakkailla ei oikeutta vastustaa verotietojensa sähköistä luovutusta medialle* <https://www.vero.fi/tietoa->

[verohallinnosta/uutishuone/lehdist%C3%B6tiedotteet/2022/korkein-hallinto-oikeus-asiakkaille-ei-oikeutta-vastustaa-verotietojensa-s%C3%A4hk%C3%B6ist%C3%A4-luovutusta-medialle/](https://www.vero.fi/verohallinnosta/ uutishuone/lehdist%C3%B6tiedotteet/2022/korkein-hallinto-oikeus-asiakkaille-ei-oikeutta-vastustaa-verotietojensa-s%C3%A4hk%C3%B6ist%C3%A4-luovutusta-medialle/).

Liite II: Maavierailu Suomeen

Komission yksiköt järjestivät maaliskuussa 2023 virtuaalikokouksia seuraavien tahojen kanssa:

- Amnesty International Suomi
- Demla
- Eduskunnan oikeusasiamies
- Ihmisoikeuskeskus
- Julkisen sanan neuvosto
- Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti
- Keskusrikospoliisi
- Korkein hallinto-oikeus
- Korkein oikeus
- Korruptionvastainen yhteistyöverkosto
- Liikenne- ja viestintäministeriö
- Liikenne- ja viestintävirasto Traficom
- Oikeuskansleri
- Oikeusministeriö
- Poliisihallitus
- Pääministerin kanslia
- Rahanpesun selvittelykeskus
- Sisäasiainministeriö
- Suomen Asianajajaliitto
- Suomen Journalistiliitto
- Suomen Medialiitto
- Suomen Tuomariliitto
- Syyttäjälaitos
- Transparency International Suomi
- Tuomioistuinvirasto
- Valtiovarainministeriö
- Yleisradio Oy

* Lisäksi komissio tapasi seuraavien organisaatioiden edustajia useissa horisontaalisissa tapaamisissa:

- ALDA (Euroopan paikallisdemokratiayhdistys)
- Amnesty International
- Civil Society Europe -järjestö
- Culture Action Europe
- Demokratiaa koskeva eurooppalainen kumppanuus
- Euroopan journalistiliitto

- Euroopan kansalaisfoorumi
- Euroopan kansalaisvapauksien liitto
- Euroopan nuorisofoorumi
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA Europe
- JEF Europe
- Kansainvälinen ihmisoikeusliitto (FIDH)
- Kansainvälinen lakimieskomissio (ICJ)
- Kansainvälinen lehdistöinstituutti
- Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liiton eurooppalainen verkosto
- Lehdistön ja tiedotusvälineiden vapauden eurooppalainen keskus
- Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa
- Philea
- SOLIDAR
- Toimittajat ilman rajoja
- Transparency International EU